

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Katedra rozvojových a environmentálních studií

Bakalářská práce

Barbora Kalvachová

Migrace afrických fotbalistů do Evropy

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci „Migrace afrických fotbalistů do Evropy“ vypracovala samostatně a veškeré použité zdroje jsem uvedla v seznamu literatury.

V Olomouci dne

.....

Barbora Kalvachová

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat své vedoucí práce Mgr. Barboře Frličkové za cenné rady a připomínky, vstřícnost, trpělivost a vlídný přístup, který věnovala mně a mé práci. Chtěla bych také poděkovat své rodině a přátelům za podporu a trpělivost, kterou se mi od nich dostalo.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Barbora KALVACHOVÁ**
Osobní číslo: **R190506**
Studijní program: **B0588A330001 Mezinárodní rozvojová a environmentální studia**
Studijní obor: **Mezinárodní rozvojová a environmentální studia**
Téma práce: **Migrace afrických fotbalistů do Evropy**
Zadávající katedra: **Katedra rozvojových a environmentálních studií**

Zásady pro vypracování

Bakalářská práce se zabývá migrací afrických fotbalistů do Evropy. Cílem práce je zjistit příčiny migrace fotbalových hráčů do Evropy, dále popsat historických a sociálních aspektů i uvedení fotbalu jako celosvětového fenoménu. Bakalářská práce také porovnává migraci afrických fotbalistů s migrací fotbalových hráčů z Asie či Jižní Ameriky. Poslední část práce je věnována systému v České republice, jak se tady takovým hráčům zde daří a jaké mají úspěchy.

Rozsah pracovní zprávy: **10 – 15 tisíc slov**
Rozsah grafických prací: **dle potřeby**
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

AKINDES, Gerard a Matthew KIRWIN. 2007. Football Academies and the Migration of African Football Labor to Europe. *Journal of Sport & Social Issues* 31(2), pp. 143-161.
BANKS, Martin. 2009. Football Federations Around The Globe –A Look At The World Of Football. *Sportslens* [online]. Dostupné z: <https://sportslens.com/football-federations/21388/>
ESSON, James. 2015. Better Off at Home? Rethinking Responses to Trafficked West African Footballers in Europe. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 41(3), pp. 512-530.
KIRWIN, Matthew a Raffaele POLL. 2006. Migrations and Trade of African Football Players: Historic, Geographical and Cultural Aspects. *Africa Spectrum* 41(3), pp. 393-414.
WOLTER, Marco. 2019. Migrating for football: The harsh reality behind the dream. *INFOMIGRANTS* [online]. Dostupné z: <https://www.infomigrants.net/en/post/19733/migrating-for-football-the-harsh-reality-behind-the-dream?fbclid=IwAR2iz42pQLKMswCxDxhwJE4x5utCXUYL8XVwvtuSlbj-tm09rd7FqwuzFKw>.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Barbora Fričková**
Katedra rozvojových a environmentálních studií

Datum zadání bakalářské práce: 27. dubna 2021
Termín odevzdání bakalářské práce: 22. dubna 2022

L.S.

doc. RNDr. Martin Kubala, Ph.D.
děkan

doc. RNDr. Pavel Nováček, CSc.
vedoucí katedry

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá migrací afrických fotbalistů do Evropy. Cílem práce je zmapovat a zjistit příčiny této migrace. Bakalářská práce zahrnuje uvedení fotbalu jako celosvětového fenoménu, popisuje jeho historické aspekty, včetně globálního rozšíření do světa. Práce dále popisuje současnou situaci ve fotbale, obchodování ve fotbale či nelegální migraci ve fotbale. Práce taktéž poukazuje na současnou migraci afrických fotbalistů, včetně vyzdvihnutí evropských reprezentací a fungování fotbalových akademií. V neposlední řadě práce diskutuje determinanty a důsledky této fotbalové migrace.

Klíčová slova: fotbalová migrace, Afrika, naturalizace, obchod, FIFA

Abstract

This bachelor thesis deals with the migration of African football players to Europe. The aim of the thesis is to map and find out the determinants of this migration. The thesis also includes the introduction of football as a worldwide phenomenon and describes its historical aspects, including its global expansion into the world. The bachelor thesis further describes the current situation in football, its trading in football or illegal migration in football. The bachelor thesis also describes the current migration of African footballers, including European national teams and the functioning of football academies. Last but not least, the work discusses the determinants and consequences of this football migration.

Keywords: football migration, Africa, naturalization, trade, FIFA

Seznam zkratk

AFC	Asijská fotbalová konfederace
CAF	Konfederace afrického fotbalu
CONCACAF	Konfederace fotbalové asociace Severní, Střední Ameriky a Karibiku
CONMEBOL	Jihoamerická fotbalová konfederace
DR	Demokratická republika
EU	Evropská unie
FA	Fotbalová asociace
FFF	Francouzská fotbalová federace
FIFA	Mezinárodní federace fotbalových asociací
MS	Mistrovství světa
OFC	Fotbalová konfederace Oceánie
UEFA	Unie evropských fotbalových asociací
URBSFA	Belgická fotbalová asociace
RPA	Předpisy pro hráčské agenty
RSTP	Předpisy o postavení a přestupech hráčů

Seznam tabulek

Tabulka 1 Francouzská reprezentace na MS 2022 v Kataru	41
Tabulka 2 Německá reprezentace na MS 2022 v Kataru	42
Tabulka 3 Belgická reprezentace na MS 2022 v Kataru	42

Obsah

Úvod.....	11
Cíle a metody práce.....	13
1. Fotbal a geografické rozšíření fotbalu.....	14
1.1. Teorie fotbalu	14
1.2. Historie fotbalu a jeho rozšíření ve světě	15
1.2.1. Počátky fotbalu v Asii	15
1.2.2. Počátky fotbalu v Evropě	16
1.2.3. První fotbalové kluby ve světě	17
1.2.4. Fotbal a jeho politiky v současnosti	20
1.3. Jean Marc Bosman a jeho případ.....	21
2. Africký fotbal	23
2.1. Historie afrického fotbalu.....	23
2.2. Mistrovství světa ve fotbale 2010 v Jihoafrické republice	26
3. Fotbalová migrace	29
3.1. Základní typologie migrace.....	29
3.2. Fotbalová migrace	30
3.3. Obchodování ve fotbale.....	31
3.3.1. Naturalizace fotbalistů.....	32
3.3.2. Nelegální migrace.....	32
4. Migrace fotbalových hráčů z Afriky	34
4.1. Migrace afrických fotbalistů do Evropy za dob kolonialismu	34
4.2. Současná migrace afrických fotbalistů do Evropy	36
4.2.1. Příklad migrace afrických fotbalistů z Ghany	36
4.2.2. Příklad migrace afrických fotbalistů do Francie.....	37
4.3. Příklady afrických fotbalistů v evropských reprezentacích.....	39
4.3.1. Mistrovství světa 2018 v Rusku	39
4.3.2. Mistrovství světa 2022 v Kataru.....	41
4.4. Fotbalové akademie.....	42
4.5. Determinanty fotbalové migrace	44
4.6. Důsledky fotbalové migrace z Afriky	45
Závěr.....	47
Seznam použité literatury	50

Úvod

Fotbal se v posledních dvou dekadách stal neodmyslitelným fenoménem, který má po celém světě nadměrný počet fanoušků. Z původní hry, která sloužila jako zábava a aktivita k vyplnění volného času, se stal nedílnou součástí každodenních životů nejen hráčů, ale i fanoušků, kteří plní stadiony po celém světě. Fotbal se tak stal jedním z vládců na trhu ekonomiky s velkým objemem peněz, a také pravidly stanovenými jeho hlavním řídicím orgánem FIFA. S narůstajícím zájmem o fotbal se však zvyšuje i migrace profesionálních hráčů, která v posledních dvaceti letech hraje nepřehlédnutelné, narůstající a důležité téma v oblasti globalizace a migračních studií. Výrazná je zejména migrace fotbalových hráčů z rozvojových zemí, kde těmto hráčům nejsou uzpůsobené podmínky pro každodenní život a rozvíjení se ve fotbale zároveň. I to je jeden z důvodů, proč jsem si vybrala toto téma pro zpracování mé bakalářské práce. Dalším důvodem je, že pocházím z fotbalové rodiny a odmala žiji ve fotbalovém prostředí, které je plné i hráčů s africkými kořeny. Migrace afrických hráčů do Evropy je nejfrekventovanější cestou a způsobem, jak si mladí fotbalisté opouštějící svou mateřskou zemi mohou splnit svůj největší sportovní sen, anebo se ho nadobro vzdát.

Bakalářská práce se nejprve věnuje teorii fotbalu, včetně uvedení fotbalu v jeho celosvětovém měřítku. Zmíněný je zde hlavní řídicí orgán fotbalu FIFA. FIFA je vrcholem fotbalového světa, pod který spadá šest řídicích orgánů, jež řídí fotbalový svět jednotlivých kontinentů. Dále je v práci popsána stručná historie fotbalu a jeho následné rozšíření ve světě. Od počátků v čínské civilizaci, až po nejdůležitější rozšíření v Evropě a následné globální rozšíření z jeho mateřské země Anglie do Afriky, Asie a Latinské Ameriky. V práci jsou představeny také první světové fotbalové kluby a nepostradatelnou součástí této kapitoly tvoří *Bosmanův* případ, který umožnil svobodný pohyb hráčů.

Druhá část práce se zabývá africkým fotbalem a jeho historickými kořeny, které spadají až do dob kolonialismu. Dále tato část práce popisuje největší sportovní událost, která se kdy na africkém kontinentu konala, a to MS ve fotbale 2010 v Jihoafrické republice, jež přineslo jak pozitivní, tak i negativní důsledky nejen pro Jihoafrickou republiku, ale i pro celý africký kontinent.

Třetí část práce se věnuje fotbalové migraci. Nejprve je popsána typologie migrace, dále je zde představena fotbalová migrace, na kterou se váže dnešní obchodování ve fotbale, spojené s procesem naturalizace fotbalistů a také je zde zmíněna nelegální forma obchodování ve fotbale, která stále zvyšuje migraci fotbalistů do Evropy.

Nejdůležitější a stěžejní část práce je čtvrtá kapitola, popisující migraci afrických fotbalistů do Evropy. Kapitola je rozdělena na šest podkapitol. V první podkapitole je diskutována migrace afrických fotbalistů do Evropy jak za dob kolonialismu, tak v současnosti. Pro lepší představu je práce doplněna případem Ghany, která je „fotbalovou“ zemí a taky příkladem Francie, která je naopak nejméně frekventovaná migrační trasou afrických fotbalistů. Dále jsou v práci zmíněny a popsány příklady afrických hráčů v evropských reprezentacích z posledních dvou mistrovství světa, v roce 2018 a v roce 2022. Tato podkapitola je doplněna o tři tabulky zmiňující tři fotbalové reprezentace s nejvyšším počtem hráčů s africkými kořeny z MS 2022, jejich následné vyjmenování a vypsání jejich rodných zemí. Následující podkapitola se zabývá systémem fotbalových akademií, které jsou rozděleny do čtyř kategorií, z nichž jedny jsou neoficiální fotbalové akademie, jež zvyšují migraci afrických fotbalistů do Evropy. Poslední dvě podkapitoly objasňují determinanty a důsledky fotbalové migrace.

Cíle a metody práce

Cílem této bakalářské práce je zmapovat migraci afrických fotbalistů do Evropy, ve všech jejích aspektech a pokusit se zjistit její příčiny. Práce se pokusí zodpovědět na následující otázky:

1. Jak se vyvíjel africký fotbal ve světě?
2. Jaký dopad má nelegální forma obchodování s fotbalisty na fotbalovou migraci?
3. Jaké jsou hlavní determinanty a důsledky migrace afrických fotbalistů?

Práce je zpracována na základě literární rešerše odborné literatury k danému tématu. Vzhledem k velké absenci zdrojů v českém jazyce, jsem byla nucena čerpat pouze z anglických zdrojů. Zdroje jsou tedy založeny na sběru dat a informací z anglických odborných článků, knižních publikací a databází elektronických zdrojů. Vybranou literaturu jsem nejprve překládala, poté analyzovala její relevantnost a následně jsem přistoupila k vlastní interpretaci poznatků. Vzhledem k omezenějšímu počtu aktuálnějších zdrojů jsem bohužel čerpala převážně ze starších zdrojů, a to více jak deseti let. Migraci fotbalistů, včetně té z Afriky se věnuje malé množství odborníků, i proto nejsou zdroje zcela aktuální. Nejvíce se této problematice věnuje *Paul Darby* a *Rafaella Poli*, kteří se zabývají nejen migrací afrických fotbalistů do Evropy, ale i její historií, a zřízenými fotbalovými akademiemi. Mezi další autory, kteří se zabývají touto problematikou patří *Matthew Taylor* a *Pierre Lanfranchi* a jejich kniha, „*Moving with the Ball – The migration of professional footballers*“, ze které jsem čerpala. Z novějších zdrojů je to pak *James Esson*. Z jejich studií bylo tedy při psaní této práce nejvíce čerpáno. Cizojazyčné názvy a termíny jsou v textu odlišeny kurzívou a odkazy na literaturu jsou uváděny v textu v závorce. Kompletní seznam použité literatury, uspořádaný podle abecedy, se nalézá na konci této bakalářské práce.

1. Fotbal a geografické rozšíření fotbalu

1.1. Teorie fotbalu

Fotbal, také nazývaný „*soccer*“, je hra, ve které se dva týmy o 11 hráčích snaží během devadesáti minut dostat míč do branky za použití jakékoli části těla, kromě rukou a paží. S míčem smí manipulovat jen brankář a může tak učinit pouze v pokutovém území kolem branky. (Reilly, 2008) Fotbal je největším mediálním produktem na světě a jedním z nejpopulárnějších sportů na světě. Má nejvyšší televizní sledovanost ve sportu, hlavně ve velké části Evropy, Jižní Ameriky, Afriky a Blízkého východu. Fotbal se hraje téměř ve všech státech na planetě. Tento sport má obrovskou mezinárodní fanouškovskou základnu, kde diváci plní stadiony po celém světě. Celosvětově hraje fotbal přes 250 milionů hráčů ve více než 200 zemích. (Eisenberg, 2006)

Hlavní světovou institucí fotbalu je FIFA (*Fédération Internationale de Football Association*), která byla založena 21. května 1904 v Paříži zástupci Francie, Belgie, Dánska, Nizozemska, Španělska, Švýcarska a Švédska jako způsob, jak zaručit politické a administrativní vedení ve sportu. Dnes je rozdělena do šesti řídicích orgánů pro jednotlivé kontinenty. Evropským orgánem je *Union des Associations Europeennes de Football* (UEFA). UEFA pak má různé asociace, které řídí fotbal v konkrétních členských státech. (Arcioni et al., 2018) Se sídlem v Curychu ve Švýcarsku má nyní 211 členských národních asociací. Každá z těchto národních asociací musí být také členem jedné ze šesti regionálních konfederací, na které je svět rozdělen: CAF (Afrika), AFC (Asie a Austrálie), UEFA (Evropa), CONCACAF (Severní a Střední Amerika a Karibik, OFC (Oceánie) a CONMEBOL (Jižní Amerika). FIFA nese zodpovědnost za organizaci a propagaci hlavních mezinárodních turnajů ve fotbale, zejména na mistrovství světa, které začalo v roce 1930, a mistrovství světa žen, které začalo v roce 1991. Její hlavou je *Gianni Infantino*. FIFA nestanovuje pouze zákony hry, ale i uplatňuje a prosazuje pravidla ve všech soutěžích. Od svého vzniku učinila důležité pokroky, aby upevnila fotbal jako celosvětový fenomén. (FIFA, 2023)

1.2. Historie fotbalu a jeho rozšíření ve světě

1.2.1. Počátky fotbalu v Asii

Počátky fotbalu lze vysledovat u téměř každé civilizace po celém světě. Přestože nejstarší formy tohoto sportu a platná pravidla se mohou radikálně lišit od dnešní moderní praxe, pro rekreační nebo rituální účely je, jak naznačují archeologické důkazy, prakticky tak starý jako civilizace sama (Murray et al., 1998). Mezi komplexními společnostmi pocházejí nejstarší záznamy o hře z čínské civilizace. David Goldblatt (2006) ve své knize „*Míč je kulatý*“ poskytuje ucelenou historii hry od jejích počátků, o nichž se domnívá, že s největší pravděpodobností mají původ ve starověké Číně, až po příchod moderního fotbalu v Číně. *Caju*, což v překladu znamená kopací míč, je hra velmi podobná modernímu fotbalu a byla široce praktikována během dynastie Han (206 př.n.l.). *Caju* se hrálo pomocí koženého míče naplněného perím nebo kožešinou a předpokládá se, že se objevil již ve třetím století před naším letopočtem. Hra měla jasně vyznačené hřiště a dva týmy se pokoušely skórovat přes branky umístěné na opačných koncích hřiště. Branka měla dvě bambusové tyče držící hedvábnou síť s malým otvorem uprostřed. I když tuto hru hojně hrála císařská rodina, byla oblíbená i mezi armádními příslušníky, neboť se stala nejen rekreační činností, ale především vojenským výcvikovým prvkem. (Goldblatt, 2006)

Technické a taktické změny ve způsobu, jakým se hra hrála, byly zaznamenány během následujících dynastií Tang (618–907 n.l.) a Song (960–1279). Hráči se přizpůsobili lehčímu a snáze ovladatelnému dutému míči, což umožnilo stylizovanější způsob hry. V Japonsku se ve středověku hrála hra s názvem *Kemari*, která se podobala čínskému *Caju*. (Eisenberg, 2006) Utkání *Kemari* se hrálo na špinavém hřišti, které bylo vytyčeno čtyřmi stromy umístěnými na každém rohu hřiště. *Kemari* se stala stylizovanější hrou než její čínský předchůdce, a také se stala důležitým koníčkem vládnoucí elity ve středověkém Japonsku. Hra zůstala populární a široce hraná přibližně šest století. V době, kdy vlna industrializace zasáhla Japonsko, začala *Kemari* rapidně klesat jak v popularitě své praxe, tak i ve významu ve společenském životě japonské vládnoucí elity. Navzdory imperiální snaze udržet hru při životě, *Kemari* do konce druhé světové války prakticky zmizela. (Goldblatt, 2006)

1.2.2. Počátky fotbalu v Evropě

Počátky fotbalu v Evropě mají kořeny ve 14. a 15. století ve Velké Británii. Z počátku měla tato hra charakter spíše lidové tradice. Obvykle se hrálo o masopustu nebo Velikonocích. Svůj původ měla tedy v pohanských obřadech plodnosti oslavujících návrat jara. Byly to bouřlivé záležitosti. Když vesnice soupeřila s vesnicí, kopala, házela a nosila dřevěný nebo kožený míč (nebo nafouknutý zvířecí měchýř) přes pole a přes potoky, úzkými branami a užšími ulicemi. Do této tradice se zapojovali jak muži, tak i ženy, dospělí, děti, bohatí a chudí, laici i duchovní. Chaotická soutěž skončila, když se některému zvláště robustnímu nebo zručnému vesničanovi podařilo poslat míč portálem farního kostela protější vesnice. Když se lidový fotbal omezil na jednu jedinou vesnici, strany byly obvykle tvořeny ženatými a nesezdanými, což je rozdělení, které naznačuje původ hry v rituálu plodnosti. (Goulstone, 2007)

Globální rozmach fotbalu se však odehrál v době, kdy kulturní, politická a ekonomická nadvláda britského impéria neměla ve světě obdobu. Dominantní postavení Británie v oblasti obchodu a vojenských technologií umožnilo přímou správu nad mnoha jejími koloniemi a zároveň vykonávalo nepřímou kontrolu nad značným počtem svobodných zemí po celém světě. Fotbal se pak stal nejznamenitějším britským produktem exportu – produktem, který v britské honbě za světovou nadvládou přeplul oceány a kratochvílí, která brzy dobyla svět díky své nesmírné popularitě a přitažlivosti. (Poli, 2010) Export fotbalu z Anglie do světa tak probíhal prostřednictvím tří hlavních toků: 1) prostřednictvím imperiálních vazeb; 2) prostřednictvím misionářů a 3) prostřednictvím obchodních spojení (Darby, 2002; Murray, 2005). Nejúčinnějšími cestami pro expanzi fotbalu na konci 19. a na počátku 20. století byly obchodní styky, a to spíše imperiální (Giulianotti a Robertson, 2004).

Moderní fotbal vznikl v Británii v 19. století. I přesto, že industrializace a urbanizace omezily množství volného času a prostoru a podkopávaly status hry od počátku tohoto století, byl však fotbal přijat jako zimní hra mezi rezidenčními domy na veřejných školách. Každá škola měla svá vlastní pravidla, některá umožňovala omezenou manipulaci s míčem a jiné ne. V roce 1877 se asociace Velké Británie dohodly na jednotném kodexu, soutěžilo 43 klubů a počáteční dominance londýnských klubů se zmenšila. Průměrná návštěvnost fotbalových utkání v Anglii vzrostla mezi roky 1888 až 1985 ze 4 600 na 13 200 návštěvníků. (Mason a Porter, 2023) Přední kluby začaly vybírat vstupné od diváků již v 70. letech 19. století. Hráči z dělnické třídy a severoanglické kluby

hledali profesionální systém, který by jim částečně poskytoval nějakou finanční odměnu. Otázka profesionality dosáhla krize v Anglii v roce 1884, kdy FA (Fotbalová asociace) vyloučila dva kluby za použití profesionálních hráčů. Platby hráčů se však v té době staly takovou samozřejmostí, že FA nemělo jinou možnost než tuto praxi o rok později schválit. (Armstrong a Giulianotti, 2004)

Začátky profesionalizace fotbalu tak způsobily modernizaci hry prostřednictvím zřízení fotbalové ligy, která umožnila spoustě předním týmům systematicky mezi sebou soutěžit od roku 1888. Pozdější národní ligy v zámoří následovaly britský model, který zahrnoval ligové šampionáty a alespoň jednu každoroční pohárovou soutěž. Liga byla vytvořena v Nizozemsku v roce 1889, ale profesionalita přišla až v roce 1954. Německo dokončilo svou první sezónu národního mistrovství v roce 1903, ale Bundesliga, německá komplexní a plně profesionální národní liga, se vyvinula až o 60 let později. Ve Francii, kde byla hra představena v 70. letech 19. století, začala profesionální liga až v roce 1932, krátce poté, co byla profesionalita přijata v jihoamerických zemích Argentině a Brazílii. (Mason a Porter, 2023)

1.2.3. První fotbalové kluby ve světě

Asie

Rozvoj fotbalu v Asii na konci 19. století byl důsledkem imperiálních závazků Britů v této části světa. Evropští kolonizátoři založili své elitní sporty v Číně již v roce 1843 a v roce 1879 se už v Šanghaji hrály fotbalové zápasy. V roce 1887 vznikl *Shangahi Football Club*, který v podstatě zahájil regionální, národní, dokonce i mezinárodní soutěže, jako je Mezinárodní pohár (1907), kde skotské týmy dominovaly ostatním týmům složených z Angličanů, Němců, Francouzů a Portugalců. V roce 1886 byl založen Hong Kong FC a o pár let později tento klub připravil soutěže mezi civilisty a vojenskými skupinami. Šanghajský fotbalový svaz byl založen v roce 1910. Fotbal byl populární hlavně v Pekingu, kde se kromě Britů pravidelně účastnili i Američané, Francouzi a Rakušané. (Murray, 2005)

Evropa

V Evropě se hra velmi rychle a úspěšně rozšířila z velké části díky obchodníkům a především studentům, kteří se vrátili do svých zemí původu s míčem a písemnými kopiemi pravidel hry. Ve Švýcarsku byly první fotbalové kluby založeny britskými učiteli a žáky již v 60. letech 19. století. *Grasshoppers*, nejpopulárnější švýcarský tým, byl založen anglickými studenty v roce 1876, v

roce, který byl také svědkem založení nejpoblárnějšího dánského týmu KB Kodaň. Nizozemec *Pier Mulier*, který studoval v Anglii, založil v roce 1879 v Holandsku první klub *Haarlemse FFC*. Ve Švédsku hru představili skotští dělníci v *Gotemborgu* a dalších přístavech pro stavbu lodí. V Norsku byl fotbal představen taktéž prostřednictvím hlavních přístavních měst. Ve Francii hráli fotbal britští emigranti a místní francouzští studenti. První klub založili v roce 1892 francouzští žáci vzdělaní v Anglii. V Německu, přestože hru hráli hlavně studenti a vysoké školy, byli britští cestovatelé a inženýři nechvalně známí při propagaci hry i při založení prvních fotbalových klubů, jako byl fotbalový klub Drážďany a *fussball-Club Britannia* v roce 1892. (Vamplew, 2004) Britský původ fotbalu však vyvolal nepřijemné reakce zejména mezi nacionalisty, stejně jako smíšené pocity a emocionální konflikt mezi stoupenci hry. Ve skutečnosti byl mezi německými intelektuály z konce 19. století fotbal označován jako „anglická nemoc“ a bylo napsáno několik prací, které měly zdiskreditovat provozování tohoto sportu. Navzdory silicému odporu k tomuto sportu se fotbal stal široce praktikován zejména mezi studenty v prvních desetiletích 20. století, pro které se hra prokázala jako mimořádně přitažlivá. (Murray, 2005)

První portugalský tým, *Lisbon FC*, byl založen v roce 1875. Britští horníci a inženýři podporovali hru v Baskicku ve Španělsku, kde byl v roce 1898 vytvořen první tým *Athletic Bilbao*. V Madridu a Valencii byla hra podpořena prostřednictvím britského vojenského personálu, avšak v Barceloně byla hra nejvíce praktikována. *FC Barcelona*, hlavní tým katalánského regionu, založil v roce 1899 Švýcar *Joan Gamper*. Byl to tým, který se jako první skládal ze zahraničních hráčů. V Itálii, představili britští obchodníci a námořníci hru do Milána, Janova, Neapole a Turína. (Guttman, 1994) První organizovanou hru uspořádal italský podnikatel, který udržoval obchodní styky s Británií. V Janově v roce 1891 byl založen první oficiální fotbalový tým *Internazionale football club* a poté v roce 1893 vznikl Janovský kriketový a fotbalový klub. (Murray, 2005)

Ve střední Evropě se hra stala obzvláště populární díky koncentraci fotbalových klubů a vášnivých davů ve Vídni a Budapešti. Ve Vídni se početná britská komunita skládala z inženýrů, velkého diplomatického personálu, bank a obchodních společností, které výrazně podporovaly šíření hry napříč rakousko-uherským impériem. První zápas se odehrál v roce 1894 mezi Vídeňským klubem *Crickets* a klubem tvořeným skotskými zahrádkáři barona *Rothschilda*. V roce 1897 byl *Der Challenge Cup* otevřen pro týmy ze všech koutů impéria. (Goldblatt, 2006) V Rusku byl tento sport

zaveden prostřednictvím velkých městských přístavů, a to zejména v průmyslových oblastech, v roce 1912 pak vznikla Ruská fotbalová federace (Walvin, 2001).

Afrika

V Africe byla hra jednoznačně dědictvím evropského kolonialismu. Při zavádění hry na kontinent sehrály významnou roli koloniální vazby a také evropský vzdělávací systém. Pro africkou elitu byly zřízeny školy, které si díky svým evropským kolonizátorům mohly dovolit vyšší společenské postavení. Účast ve fotbale proto závisela na konkrétních kontaktech s evropskými osadníky vedoucích k vývoji hry v elitářskou praxi. Dělnické obyvatelstvo začalo tuto hru hrát až později, a to důsledkem navázání kontaktu s novými osadníky a obchodníky v městských centrech. (Darby, 2002)

Práce misionářů, jak na africkém kontinentu, tak v nejdlejších koutech britského impéria, byla také životně důležitou silou pro šíření fotbalu. V Africe bylo cílem církve civilizovat domorodé obyvatelstvo nejen prostřednictvím vzpěry křesťanského náboženství, ale také praktikováním jiných západních hodnot, jako jsou hry, do nichž byl zahrnut i fotbal. Tento faktor měl zůstat klíčový pro rozlišování fotbalu po celém kontinentu, protože hra byla vnímána jako hra mající edukativní a civilizační vlastnosti, které tvoří základní hodnoty misionářské křížové výpravy. (Darby, 2002)

Latinská Amerika

V Latinské Americe se kořeny fotbalu rozvinuly ve velkých městech mezi lety 1860 a 1880 (Galeano, 2003). Britský vliv na region, zejména na jih kontinentu, byl známý nejen kvůli intenzivním obchodním vztahům udržovaným mezi Jižní Amerikou a Británií, ale také kvůli významnému počtu britských migrantů, kteří se natrvalo usadili v regionu koncem 19. století (Walvin, 2001).

Fotbal se stal brzy nakažlivým fenoménem, jak mezi domorodci, tak mezi gentlemany tohoto regionu, především v Argentině a Uruguayi (Galeano, 2003). Fotbalová mánie Jižní Ameriky se brzy rozšířila od Argentiny, Brazílie a Uruguaye, až do Chile, Bolívie a Paraguaye. V Chile, kde byla britská přítomnost nejsilnější ze všech tří zemí, byli do šíření hry zapojeni i námořníci. (Armstrong a Giulianotti, 1999)

1.2.4. Fotbal a jeho politiky v současnosti

V současnosti se fotbal pyšní nebývalému globálnímu postavení, je světově oblíbeným sportem i masovým kulturním fenoménem. Do určité míry překračuje národní, sociální a kulturní hranice. Evropské špičkové týmy se vyznačují pozoruhodnou etnickou a jazykovou rozmanitostí. Dnešní fotbal lze tedy považovat za zvláštní příklad „superdiverzity“, což je pojem, který byl v Británii i jinde zaveden po značných změnách v migračních vzorcích od 90. let 20. století. (Esson, 2020) Jeho vznik se časově shodoval s ohromně zvýšeným mediálním pokrytím fotbalu po celém světě, což zase přispělo k výrazně zvýšenému používání fotbalového jazyka v televizi a na internetu. Fotbalový jazyk, který zahrnuje komunikaci na různých úrovních mezi hráči, diváky, fanoušky a komentátory, představuje koncepční sféru sdílenou „imaginární“ globální komunitou všech těch, kteří se zajímají o „lidovou hru“. V důsledku toho, vzhledem k současnému stavu fotbalu, miliony lidí na celém světě také znají fotbalový jazyk. Dnešní fotbal a fotbalový jazyk, zejména fotbalová angličtina, může sloužit jako komunikační spojení přes bariéry související s národností, kulturou a jazykem. (Bergh a Ohlander, 2020)

Tradičně je fotbal organizován následujícím způsobem. Každý klub má vývojový systém, do něhož si najde mladé talenty, kteří pak tráví čas a vydávají energii k rozvíjení svých dovedností a talentu tak, aby jednoho dne mohli hrát v první lize daného klubu organizace. Obvykle těmito talenty bývají „domácí kluci“, tedy hlavně místní. (Nesti, 2010) V současnosti je běžné, že je hráči po vypršení smlouvy s jeho klubem umožněn svobodný přestup do jiného klubu. Tento transfer není podmíněn žádnou finanční kompenzací starému klubu a hráč tedy může přestoupit kamkoliv zadarmo. Avšak v minulosti tomu tak nebylo. (Goldblatt, 2020)

Před rokem 1995 byl mezinárodní obchod s fotbalovými hráči podmíněn nesmyslnými kompenzačními poplatky. Když hráč, kterému vypršela smlouva s jeho dosavadním klubem chtěl z tohoto klubu odejít, musel požádat o přestup, což pro něj představovalo možnost propagovat svůj talent jiným klubům. (Sugden a Tomlinson, 1998) I když si ho však našel klub, který o něj měl zájem, nemohl automaticky do tohoto týmu přestoupit. V tomto případě muselo dojít k dohodě o finanční kompenzaci starým a novým klubem. Aby hráč mohl přestoupit, musel se nový klub dohodnout o zaplacení přestupního poplatku do starého klubu, který sloužil ke kompenzování klubového času a energie vynaložené na rozvoj hráče. Pokud však tato finanční kompenzace nebyla splněna, hráči bylo zamezeno uvolnění z jeho dosavadního klubu, i přesto, že mu smlouva s tímto

klubem vypršela. Tato problematika se po roce 1995 změnila s tzv. *Bosmanovým* případem, který je popsán v další podkapitole. (Binder a Findlay, 2012)

1.3. Jean Marc Bosman a jeho případ

Jak již bylo řečeno, mezinárodní obchod s fotbalovými hráči se setkával s mnoha komplikacemi, které se vážou zejména k nesvobodnému přestupu hráčů a kompenzačním poplatkům starému klubu. *Bosmanův* případ se stal zásadním, který velmi přispěl k osvobození mezinárodního obchodu s fotbalovými hráči a usměrnil formu přestupového systému po roce 1995.

Jean Marc Bosman byl belgický profesionální fotbalista, který hrál v belgickém klubu RFC *Liegeois*. V červnu roku 1990 mu v tomto klubu vypršela smlouva a byla mu nabídnuta nová, avšak s částkou s minimálním platem. M. *Bosman* využil svého práva podle pravidel Belgické fotbalové asociace (URBSFA), novou smlouvu odmítl a začal si hledat nové angažmá. (Antonioni a Cubbin, 2000) Zájem o něj začal mít klub USL *Dunkerque* z druhé francouzské fotbalové ligy, který mu nabídl lepší kontrakt. Jednání však mezi oběma kluby zkrachovalo, protože vedení belgického klubu začalo mít pochybnosti o platební schopnosti USL *Dunkerque*, a *Bosman* měl tedy nadále pokračovat v belgickém klubu. Jelikož přestupový systém nedovoloval přestoupit hráči do jiného klubu po skončení jeho smlouvy bez náhrady. Nato RFC *Liegeois* suspendoval M. *Bosmana* a zabránil mu v hraní po zbytek sezóny. *Bosman* přerušil kariéru a mezi srpnem 1990 a prosincem 1995 vzal svůj případ k Evropskému soudnímu dvoru v Lucembursku, kde žaloval své belgické zaměstnavatele a FA za omezování obchodu. (Radoman, 2017) Evropský soudní dvůr rozhodl ve prospěch Marca *Bosmana* a poté nařídil změnit přestupová pravidla (Antonioni a Cubbin, 2000).

Do té doby, i přestože byl *Bosman* belgickými soudy prohlášen za volného hráče, přibývalo nepřímých důkazů, které poukazovaly na skutečnost, že M. *Bosman* byl v podstatě „očerněn“ z toho, že přistoupil na nové dohody (Antonioni a Cubbin, 2000). V roce 1995 bylo vydáno rozhodnutí týkající se volného pohybu pracovních sil pro profesionální fotbalisty, přičemž byla zrušena omezení pro hráče v EU, pokud jde o úhradu přestupných poplatků za ty, kteří pracují bez smlouvy (Binder a Findlay, 2012).

Bosmanova kauza tedy přinesla spoustu změn ve fotbalovém světě a neovlivnila jen transferové záležitosti. Když došlo na evropský fotbal, byla zrušena i další omezení. Pro hráče z členských zemí EU bylo zrušeno pravidlo „tři plus dva“, které existovalo už před přelomovým případem, kdy

týmy nemohly využít více než tři zahraniční hráči a zároveň musely zahrnout alespoň dva hráče, kteří v domácí zemi hráli více než pět let, tzv. asimilovaní hráči. Anglické týmy byly těmito pravidly tvrdě zasaženy a v roce 1994 bylo rozhodnuto, že velšští a skotští hráči budou považováni za „zahraniční“. Jakmile bylo *Bosmanovo* rozhodnutí protlačeno, strany mohly svobodně hrát s tolika hráči z EU, kolik se jim zlíbilo, přičemž omezení byla zavedena pouze, pokud jde o fotbalisty ze zemí mimo EU. (Downey, 2001)

Před *Bosmanovým* rozsudkem mohly profesionální kluby v některých částech Evropy, ale ne například ve Španělsku a Francii, zabránit hráčům ve vstupu do klubu v jiné zemi, i když jim vypršela smlouva. *Bosmanovo* rozhodnutí také znamenalo, že hráči se po skončení smlouvy mohli přestěhovat do nového klubu, aniž by jejich starý klub dostal honorář. (Alvarez et al., 2011)

Hráči se nyní mohou dohodnout na předběžné smlouvě s jiným klubem na bezplatný přestup, a to v případě, pokud hráčská smlouva s jejich stávajícím klubem končí za šest měsíců nebo méně. *Bosmanův* rozsudek také zakázal domácím fotbalovým ligám v členských státech EU a také UEFA ukládat kvóty zahraničním hráčům v rozsahu, v jakém diskriminovaly státní příslušníky EU. (Alvarez et al., 2011; Downey, 2001) V té době mnoho lig zavedlo kvóty omezující počet cizích státních příslušníků povolených v členských týmech. UEFA také měla pravidlo, které zakazovalo týmům v jejich soutěžích, konkrétně Lize mistrů, Poháru vítězů pohárů a Poháru UEFA, jmenovat více než tři „zahraniční“ hráče do svých oddílů pro jakýkoli zápas. Po vynesení rozsudku bylo ještě možné zavést kvóty, které by se však používaly pouze k omezení počtu hráčů ze zemí mimo EU v jednotlivých týmech. Podle studie z roku 2021 *Bosmanovo* rozhodnutí zvýšilo konkurenceschopnost fotbalu národního týmu, protože podpořilo větší rozvoj talentů. Omezilo však konkurenci v Lize mistrů, protože nezavedené týmy spíše prodávaly své nejlepší hráče, než aby soupeřily s nejlepšími týmy. (Downey, 2001)

2. Africký fotbal

Jelikož se práce zaměřuje na migraci afrických fotbalistů do Evropy, je nutné si představit problematiku afrického fotbalu jako takového a přiblížit si jeho historii. Fotbal se těší značné popularitě ve velké části Afriky a profesionální hráči z kontinentu jsou stále více začleněni do globálního trhu práce. Darby (2002) konstatuje, že v globální sportovní sféře se Afrika začala rychle projevovat a sportovní hvězdy kontinentu se začaly nejvíce prosazovat právě v mezinárodním fotbale. Úspěchy afrických národů na mezinárodní fotbalové scéně v posledních deseti letech 21. století a jejich vznik v institucionální infrastruktuře hry však vedly k mylné představě, že rozšíření a popularita fotbalu na africkém kontinentu jsou relativně nedávným jevem. Ačkoliv je toto konstatování nepravdivé, je obzvlášť pochopitelné vzhledem k minimální viditelnosti africké hry mimo tento kontinent před hnutím za nezávislost koncem 50. a 60 let 20. století. Až do 80. let 20. století stále nebylo vnímáno, že Afrika dorazila na světovou fotbalovou scénu, i přesto, že se fotbal na tomto kontinentu hraje organizovaným způsobem již téměř jedno století, tedy stejně tak dlouho jako v tradičních fotbalových centrech Evropy a Jižní Ameriky (Alegi, 2012).

2.1. Historie afrického fotbalu

Historie fotbalu v Africe je téměř stejně dlouhá jako v jeho mateřské zemi Anglii, kde se fotbal vyvíjel. Evropští námořníci, vojáci, obchodníci, inženýři a misionáři přinesli fotbal do Afriky až v druhé polovině 19. století. První hlášený zápas se v Africe sehrál pravděpodobně 23. srpna 1862 mezi vojáky a zaměstnanci koloniální správy v Kapském městě. (Alegi, 2006) Poté se hra rychle rozšířila po celém kontinentu, a to zejména v britských koloniích a ve společnostech s domorodými tradicemi. Do 70. let 19. století vznikly první fotbalové týmy na Zanzibaru, které byly vytvořeny britskými společnostmi *Eastern Telegraph Company* a *University Mission to Central Africa*. (Fair, 1997) Jak již bylo řečeno, zpočátku hru v Africe hráli a šířili koloniální správci, vojáci, misionáři, obchodníci a potulní dělníci. Někteří z nich začlenili Afričany do svých týmů, jiní zakládali týmy přímo pro Afričany, nebo Afričané pozorovali Evropany či Indy při hraní fotbalu a v důsledku toho vytvořili své vlastní týmy. (Baller, 2006)

V meziválečném období organizovali a zakládali fotbalové spolky, kluby a regionální soutěže zejména afričtí muži ve městech a obcích, železničáři a studenti. Týmy z Alžírsko, Maroka a Tuniska soutěžily v severoafrickém šampionátu založeném v roce 1919. Tyto týmy soupeřily o Severoafrický pohár, který byl zaveden v roce 1930. Jižně od Sahary, Keni a Ugandy, poprvé hráli o *Gossage Trophy* v roce 1924. Na ostrově Zanzibar byl založen *Darugar Cup*. V těžebním centru Éllisabethville (nyní Lubumbashi, Kongo), byla v roce 1925 zahájena fotbalová liga pro Afričany. (Darby, 2002; Darby, 2007)

Ve 20. a 30. letech 20. století byl fotbal již rozšířen téměř ve všech afrických městských centrech, což odráží podobnou proměnu fotbalu v Evropě z elitní hry na populární sport ve stejném období (Eisenberg, 2005). Od té doby se fotbal proměnil v pravděpodobně nejoblíbenější sport hraný po celé Africe (Armstrong a Giulianotti, 1999; Giulianotti a Armstrong, 2004). Nicméně, u několika kolonií, jako například francouzské a belgické Kongo, dodnes nebyly nalezeny žádné zdroje o fotbale, které by datovaly mnohem dále než krátce před světovou válku (Baller, 2006).

V Jižní Africe byla hra velmi populární na počátku třicátých let, i když byla organizována v rasově segregovaných národních sdruženích pro bílé, Afričany, *coloreds* (osoby smíšené rasy) a Indy. V koloniích Britské západní Afriky založilo *Gold Coast* (nyní Ghana), svou první fotbalovou asociaci v roce 1922 a v roce 1931 ji následoval Lagos, hlavní město Nigérie. Ve 30. letech se ve Francouzské západní Africe rozvinuly podnikavé kluby a ligy, zejména v Senegalu a Pobřeží slonoviny. Marocký útočník *Larbi Ben Barek* se stal prvním africkým profesionálem v Evropě, který v roce 1938 hrál za *Olympique* de Marseille a francouzský národní tým. (Alegi, 2006)

Po druhé světové válce zažil fotbal v Africe dramatický rozmach. Modernizující koloniální režimy poskytly nová zařízení a vytvořily atraktivní soutěže, jako byl Francouzský pohár západní Afriky v roce 1947. Migrace talentovaných Afričanů do evropských klubů zesílila. Spolu se svým starším krajanem *Mario Coluňou*, mosambická senzace *Eusébio*, evropský hráč roku 1965, hrál za mistra Evropy *Benfiku* z Lisabonu a dovedl Portugalsko na třetí místo na mistrovství světa 1966, kde byl nejlepším střelcem turnaje. Alžírské hvězdy *Rachid Mekhloufi* ze Saint-Étienne a *Mustafa Zitouni* z *AS Monaco* reprezentovali Francii před vstupem do týmu Alžírské fronty národního osvobození (FLN) v roce 1958. Jedenáctka FLN, která prohrála pouze 4 z 58 zápasů v období 1958–1962, ztělesňovala úzké vztahy mezi nacionalistickými hnutími a fotbalem v Africe v předvečer dekolonizace. (Giulianotti a Robertson, 2004)

Když kolonialismus v Africe zmizel, byla v únoru 1957 v Chartúmu v Súdánu založena *Confédération Africaine de Football* (CAF), v té době se také hrál první turnaj Afrického poháru národů. Nezávislé africké státy podporovaly fotbal jako prostředek k utváření národní identity a vytváření mezinárodního uznání. V 60. a na počátku 70. let si africký fotbal vysloužil pověst velkolepého, útočného stylu hry. Afričtí i evropští trenéři kladli důraz na kreativitu a zdatnost v rámci pevných, ale flexibilních taktických schémat. *Salif Keita* (Mali), *Laurent Pokou* (Pobřeží slonoviny) a *François M'Pelé* (Kongo) ztělesnili dynamické kvality fotbalu v postkoloniální Africe. (Alegi, 2006)

Na konci 70. let začala migrace talentovaných hráčů do zámoří brzdit domácí ligy. Přesto se integrace Afriky a Afričanů do světového fotbalu v 80. a 90. letech zrychlila. (Poli, 2006) Kamerunský národní tým, známý jako *Indomitable Lions*, byl v tomto procesu hnací silou. Poté, co byl Kamerun vyřazen bez prohry na mistrovství světa ve Španělsku v roce 1982 (remíza s Itálií ve své skupině, Kamerun prohrál po prodloužení na základě celkového počtu vstřelených branek), se Kamerun dostal na mistrovství světa 1990 v Itálii do čtvrtfinále, čímž katapultoval africký fotbal do centra pozornosti celého světa. Nigérie pak získala zlatou olympijskou medaili v mužském fotbale na letních hrách v Atlantě v roce 1996. V roce 2000 získal Kamerun svou první zlatou olympijskou medaili v mužském fotbale na hrách v Sydney v Austrálii. Úspěch se dostavil také na úrovni mládeže, když Nigérie (1985) a Ghana (1991 a 1995) získaly titul mistra světa do 17 let. Liberijský útočník *George Weah* z *Paris St. Germain* navíc v roce 1995 obdržel prestižní ocenění *FIFA World Player of the Year*. (Alegi, 2006)

Jako uznání úspěchu a vlivu afrického fotbalu, udělila FIFA Africe pět míst ve finále mistrovství světa 1998 s 32 týmy. Tento úspěch svědčí o fenomenální vášni, růstu a rozvoji afrického fotbalu. Tato bohatá a složitá historie je ještě pozoruhodnější díky úsilí kontinentu vyrovnat se s křehkým prostředím, nedostatečnými materiálními zdroji, politickými konflikty a nepříjemným dědictvím imperialismu. (Armstrong a Giulianotti, 2004) Je tedy zřejmé, že hra v Africe sloužila a stále slouží mnoha odlišným cílům. Zpočátku institucionalizovaná, inspirovala disciplínu a pořádek a šířila ideály *fair-play* a týmového ducha. Afričané využívali hru pro dosažení svých vlastních cílů. Fotbalová utkání jim nabízela příležitost prezentovat se jako „moderní“, získat ve světě status, a tím zpochybnit hierarchické řády. Fotbal však slouží Afričanům i jako forma zábavy či jako cesta k ekonomickému zajištění jednotlivých hráčů. Fotbal poskytuje prostor pro vytváření modernity a

znovuobjevených tradic, kde se koloniální a postkoloniální kulturní a sociální praktiky odrážejí, vyjednávají a upravují. Fotbal se stal hřištěm pro představení populárních kultur, mladistvosti, pohlaví a etnického původu, konfliktů a usmíření. (Baller, 2006)

2.2. Mistrovství světa ve fotbale 2010 v Jihoafrické republice

První mistrovství světa ve fotbale na africké půdě se konalo od 11. června do 11. července 2010. Přestože Jihoafrická republika hostila další obrovské sportovní události, jako je mistrovství světa v rugby v roce 1995, pohár afrických národů v roce 1996 a mistrovství světa v kriketu v roce 2003, mistrovství světa ve fotbale představuje zdaleka největší událost, která se kdy na tomto kontinentu konala. (Solberg a Preuss, 2007) Mistrovství světa ve fotbale bylo příležitostí pro Jihoafrickou republiku nejen dosáhnout domácích cílů sociální soudržnosti a ekonomického dopadu, ale také pomoci africkému kontinentu získat vyšší mezinárodní význam (Cornelissen, et al., 2011). Jihoafrické pořadatelství mistrovství světa v roce 2010 zaměřilo mezinárodní pozornost na zvláštnosti fotbalu v zemi. Zprávy v médiích upozornily na aspirace zbídačelého společenství obklopující okázalá stádia a hlasitě ukazovala rozjařené fanoušky a troubení plastových trubek zvaných „vuvuzela“ po celou dobu trvání zápasů. (Nassis, 2013)

Pořádání finále mistrovství světa ve fotbale v roce 2010 v Jihoafrické republice přineslo další pozornost dimenzím tohoto sportu na kontinentu, a mimo jiné, dalo podnět k šíření populárních knih zaměřených na tamní fotbal. Africké týmy si v minulosti vedly na mistrovstvích světa lépe. Například Ghaně, s mnoha hráči národního týmu zaměstnanými v evropských klubech, se podařilo postoupit na tomto mistrovství do čtvrtfinále. To byl pro tuto africkou zemi důležitý úspěch. Na minulých mistrovstvích světa měla Ghana jen dva úspěšné precedenty, a to Kamerun v roce 1990 a Senegal v roce 2002. (Baller et al., 2012)

Pořádání mistrovství světa v Africe mělo různé dopady, jak na Jihoafrickou republiku a celý kontinent, tak na FIFA jako vlastníka akce. Pro hostitelskou destinaci jsou nejvýznamnější dopady na infrastrukturu, cestovní ruch a ekonomické přínosy (Bohlmann a van Heerden, 2008), přičemž sociální a kulturní dopady události jsou rovněž zřejmé (Kim a Petrick, 2005).

Co se pozitivních ekonomických dopadů MS 2010 týče, včetně dopadů na infrastrukturu, tato událost přinesla Jihoafrické republice dodatečné příjmy ve výši 93 miliard R. Více než dvě třetiny z toho pocházely z přímých výdajů na stadiony a infrastrukturu, zatímco zbytek tvořily příjmy z

prodeje vstupenek na zápasy, sledovanost, turistiku a sponzorství akcí. Došlo k modernizaci vstupních přístavů, silnic, železničních tratí, zásobování energií a na modernizaci zastaralé silniční sítě v Jihoafrické republice a zlepšení veřejné dopravy. Zvýšení komfortu, lepší výhled a lepší atmosféra na nových nebo modernizovaných stadionech vedla k výrazně vyššímu počtu diváků pro kluby, alespoň po dobu těchto vylepšení. (Baller et al., 2012)

I přesto, že se v Jihoafrické republice díky MS 2010 zvýšil cestovní ruch, měl tento dopad podobu spíše negativního rázu ve formě ztráty podpory rozvoje cestovního ruchu, neochoty pracovat v sektoru cestovního ruchu a nepřátelství vůči turistům. Negativní jevy se projevíly i v socio-kulturní sféře státu. Většina Jihoafričanů sice podporovala pořádání mistrovství světa ve fotbale v zemi, projevovaly se však výhrady ohledně toho, kdo z akce získá nejvíce a přímo, jak budou tyto výhody pravděpodobně rozděleny a jaké negativní dopady to může mít na jejich každodenní život. (Cornelissen, 2011; Alegi, 2012) Negativní dopady v sociální sféře se pak projevíly i v ohrožení bezpečnosti, neboť v zemi narostla kriminalita, pašování drog či prostituce. Dále infrastruktura trpěla dopravními zácpami a značné dopady utrpělo životní prostředí znečištěním emisemi vozidel či odpadními vodami. (Kim a Petrick, 2005)

Mistrovství světa v roce 2010 bylo využíváno jako pódium k vysílání závazku FIFA k regionální společenské odpovědnosti. Jeho součástí byl program „*Win in Africa, with Africa*“, který byl jejich nejvíce propagovanou a finančně podporovanou iniciativou, která poskytla nástroje a dovednosti pro Jihoafrickou republiku a africký kontinent, aby mohla pokračovat ve svém vlastním rozvoji. S rozpočtem 70 milionů USD se program skládal ze tří hlavních cílů: 1) rozvíjet fotbalovou hru v Africe, 2) využívat fotbal k vybudování lepší budoucnosti pro Afriku a 3) skrze fotbal zvýraznit Afriku na mezinárodním poli. Prostřednictvím tohoto programu FIFA výrazně zlepšila podmínky pro fotbal v celé Africe poskytnutím specializovaného fotbalového trávníku pro 52 afrických zemí před začátkem turnaje v roce 2010. Kromě toho FIFA také vytvořila programy, které využívají fotbal pro lidský a sociální rozvoj, podporu zdraví a prosazování míru podporou místních organizací v Jihoafrické republice a na africkém kontinentu. (Walker et al., 2010)

Kromě mistrovství světa v roce 2010 k šíření fotbalu jako užitečného rozvojového nástroje využívá FIFA od roku 2005 celosvětovou kampaň „*Football for Hope*“, která se stala právě oficiální kampaní fotbalového mistrovství světa v roce 2010. Od svého založení v roce 2005 se „*Football for Hope*“ rozšířilo po celém kontinentu Afriky a, zejména díky partnerství mezi hnutím „*Football*

for Hope“, streetfootballworld a FIFA členy, otevřelo napříč Afrikou již několik svých center. (Walker et al., 2010; Kaplanidou et al., 2013) Hnutí bylo založeno za účelem rozvoje vztahů mezi existujícími sociálními rozvojovými a fotbalovými organizacemi, různými týmy fotbalových klubů a jednotlivými hráči, jakož i dalšími komerčními partnery. „*Football for Hope*“ využívá fotbal jako svůj hlavní prostředek a snaží se v konečném důsledku dále rozvíjet a dosáhnout rozvojových cílů tisíciletí OSN. Hnutí tak využívá fotbal k dosažení sociálního rozvoje a klade si za cíl vytvořit udržitelné programy, které usilují o budování sociálního rozvoje prostřednictvím zájmu komunity, vášně a porozumění fotbalu. Prostřednictvím fotbalu se hnutí také snaží přispět k dalšímu sdílení znalostí a porozumění v oblasti veřejného zdraví, budování míru, diskriminace a integrace, vzdělávání mládeže a životního prostředí. Každý jednotlivý program přispívá specificky a individuálně k těmto různým složkám. Rozvojové programy FIFA tak, spolu s jejími dalšími závazky vůči africkému kontinentu a světu, pomáhají předvést její společensky odpovědné poslání, které je v souladu s morálními a etickými zásadami fotbalu. (Walker et al., 2010)

3. Fotbalová migrace

3.1. Základní typologie migrace

Migrace hraje důležitou roli při změně populačních vzorců naší moderní doby, avšak v pohybu je lidstvo již od nejstarších dob. K roku 2020 byl počet mezinárodních migrantů celosvětově odhadován na 281 milionů, z čehož téměř dvě třetiny tvořili pracovní migranti. Nejvíce mezinárodních migrantů hostí Evropa a Asie, na území těchto kontinentů přebývá dohromady celkem 173 milionů migrantů, po těchto regionech následuje Severní Amerika s téměř 59 miliony mezinárodních migrantů. (IOM, 2023)

Mezi základní dělení migračních teorií patří migrace dobrovolná a nedobrovolná. V rámci dobrovolné migrace se lidé stěhují za prací, za rodinou, studiem nebo ekonomickými příležitostmi. Dobrovolná migrace je tak rozhodnutí založené na vlastní volbě. Zatímco mnoho jedinců migruje z vlastní vůle, mnoho dalších migruje z nutnosti. Nedobrovolná migrace tak zahrnuje například útěk před konfliktem, válkou či terorismem. Dalším důvodem lidské migrace jsou i nepříznivé dopady změny klimatu, vznik přírodních katastrof nebo jiných negativních faktorů na životní prostředí. (White, 2016; IOM, 2023) Migraci lze také rozdělit na trvalou či dočasnou. Trvalá migrace představuje takovou migraci, kdy se jedinec přestěhuje z jednoho místa na druhé a nemá v úmyslu se vrátit. Tento typ migrace často probíhá spíše na delší vzdálenosti a přes hranice, kdy se migrant přestěhuje ze své země původu do jiné země. Dočasná migrace je limitovaná časem a představuje tak dočasné přestěhování se s úmyslem vrátit se do místa svého obvyklého bydliště. Tato migrace obvykle zahrnuje přemístění se na kratší vzdálenosti například za sezónním zaměstnáním. (Chen et al., 2019; Koser, 2010)

Základy migračních teorií doplňují i tzv. *push a pull* faktory, které v 60. letech 20. století poprvé představil Everett Lee, který mobilitu obyvatelstva podmiňuje řadou negativních a pozitivních faktorů, které se vážou jak k místu původu migranta, tak i k místu jeho přesídlení. Pozitivní faktory neboli *pull* faktory, jsou okolnosti, které působí tak, že lidi přitahují z jiných oblastí. Mezi takové faktory patří zejména nabídka lepších životních podmínek v ekonomické, sociální i kulturní sféře, jako jsou vyšší mzdy či kvalitnější vzdělávací nebo zdravotní systém. Negativní faktory, tedy *push* faktory, jsou takové okolnosti, které lidi z oblastí a míst jejich původu odpuzují. Tyto zahrnují

například nedostatek pracovních míst, již zmiňované problémy s životním prostředím nebo nedostatečná úroveň školního vzdělávání. (Rashid, 2018)

3.2. Fotbalová migrace

Migrace profesionálních fotbalistů se v poslední době stala oblíbeným tématem a v posledních dvaceti letech se z velké části rozrostla. Urychlil ji především již diskutovaný *Bosmanův* případ (Frick, 2009).

Postoje k migraci fotbalistů vyvolávají řadu problémů souvisejících s politickou ekonomikou, vrcholovým sportem, ale také nastolují širší otázky týkající se národní identity, občanství, svobody práce a začleňování či vyloučení „outsiderů“. Pohyb fotbalistů je produktem současných ekonomických a mocenských vztahů světového fotbalu. (Taylor, 2006)

Dnes některé evropské prvoligové týmy tvoří zcela migrantští hráči. Globalizace trhu s fotbalisty byla obviněna, že způsobuje rozvojem zemím „odliv svalů“ a připravuje je o jejich nejtalentovanější hráče ku prospěchu profesionálních lig v bohatých zemích. (Poli, 2010) Rozhodnutí klubů řídí globalizaci trhu práce ve fotbale, nicméně, samotní hráči a jejich motivace pohybovat se mezi kluby a zeměmi hraje důležitou roli při utváření globálních migračních trajektorií ve fotbale. Mnoho mezinárodních hráčů v klíčových zemích světa se stěhují mezi zeměmi, aby se jim dostalo lepší možnosti kariérního růstu a získali přístup k větším finančním odměnám. Místní podmínky a nedostatek sportovních a finančních příležitostí v jejich domovských zemích nutí tyto hráče využívat příležitostí v zahraničí, zatímco přitažlivost hraní na vyšších úrovních soutěže přitahuje tyto hráče do hlavních lig světového fotbalu. (Elliott a Harris, 2016; Maguire a Pearton, 2010)

Na rozdíl od většiny kvalifikovaných migrantů, kteří mohou pracovat vždy jen v jedné zemi, fotbalisté mohou hrát pro národní tým své domovské země, zatímco jsou najímáni zahraničním klubem. Národní týmy nejen tak, že nejsou ochuzeny o talent migrantů, ale mohou ve skutečnosti těžit z dodatečných dovedností, které si tito hráči osvojili ve špičkových zahraničních ligách. Rozvojem zemím se od počátku výrazné migrace jejich fotbalistů na soutěžích bohatých zemí vede lépe. Stávající studie obvykle porovnávají navrácené migranty a přistěhovalce s ohledem na jejich dosažené vzdělání nebo příjmy. (Gibson a McKenzie, 2012)

Je nutno podotknout, že úroveň vzdělání často nezohledňuje dovednosti a zvyšující se produktivitu, jako je vystavení se různým pracovním postupům a novým technologiím. Zatímco úroveň příjmů ovlivňují jiné faktory než produktivita, jako jsou sociální sítě a počet odsloužených let, zejména jsou-li trhy práce nedokonalé, odvětví profesionálního sportu je jedním z mála odvětví, pro které jsou k dispozici objektivní měřítka produktivity. (Simmons, 1997) Navíc institucionální omezení specifická pro sportovní odvětví, kde je třeba být občanem, aby mohl reprezentovat národní tým země a dostupnost dat, činí z fotbalu na vysoké úrovni velmi zajímavou případovou studii zisků lidského kapitálu díky migraci. Mezinárodní fotbalová výkonnost je tak dána ekonomickými, demografickými, kulturními, klimatickými, historickými, institucionálními i politickými faktory. (Leeds a Marikova, 2009)

3.3. Obchodování ve fotbale

Obchodování ve fotbale přitahuje značnou pozornost od své liberalizace po případu *Bosmana* z roku 1995 (Giulianotti a Robertson, 2004). Tato legální forma obchodování s fotbalisty, se řídí vnitřními předpisy, které na nadnárodní úrovni vydává FIFA a v souladu s nimi na národní úrovni příslušné fotbalové federace. Zvyšující se flexibilita mezinárodního zastoupení znamená, že mnoho hráčů narozených v Evropě využívá práva reprezentovat zemi svých rodičů nebo prarodičů v mezinárodní soutěži. Předpisy FIFA, a dalších sportovních organizací, usnadňují sloučení jak občanských, tak etnických smyslů pro budování národní identity, kdy hráči mohou reprezentovat zemi narození nebo rodinného původu. V důsledku toho se sportovci soutěžící za jinou zemi, než ve které se narodili nebo ve které vyrostli, stali běžnějším jevem. (Dietschy, 2013) Ve fotbale současná pravidla účinně umožňují hráčům hrát za zemi, na jejíž občanství mají nárok, ať už na základě narození, původu nebo trvalého pobytu. Pravidla také umožňují, pokud hráč neodehrál kompletní soutěžní mezinárodní zápas za svou zemi původu, reprezentovat zemi, ke které má blízké vztahy, například zemi, ve které vyrostl. Mezi hráči tak existuje řada motivací ke změně reprezentace. Pro některé to může být jasná spřízněnost s jejich zvolenou zemí, zatímco pro jiné může být jejich rozhodnutí pragmatičtější na základě kariérního růstu. (Holmes a Storey, 2011)

To, jak se hráči pohybují mezi kluby a zeměmi, je popisováno optikou globalizace (Poli, 2010). Perspektiva globalizace počítá s globálním trhem profesionální fotbalové práce, na kterém týmy využívají výhod tzv. *New Industrial of Labor* k rozvoji kariéry a to tím, že je přesouvají z (semi)periferních zemí do hlavních lig světového fotbalu (Akindes, Darby, et al., 2007). Aby toho

dosáhli, ředitelé klubů spolupracují s hledači talentů, hráčskými agenty a investičními agenturami na vytvoření globálních řetězců s přidanou hodnotou, aby dostali zisk z ekonomických rozdílů, které existují mezi kluby a ligami, tím, že „koupí“ nebo „umístí“ hráče do klubu a poté ho převedou za peníze do týmu, který má k dispozici více prostředků (Poli, 2010).

3.3.1. Naturalizace fotbalistů

Procesy migrace, naturalizace a dvojí národnosti se ve fotbalovém světě stále více zviditelňují. Roste počet profesionálních hráčů, kteří se snaží získat naturalizaci v jiné zemi nebo získat dvojí státní příslušnost. Naturalizace je akt, při kterém daná osoba dobrovolně získá jinou než původní státní příslušnost. Stanovy FIFA kromě obecných podmínek každého národa upravují proces naturalizace a dvojí státní příslušnosti hráčů. Dokument mimo jiné stanoví požadavek, aby se hráč, jeho rodiče nebo prarodiče narodili v požadované zemi (nositel původní národnosti) nebo že hráč pobýval alespoň dva roky v zemi, kde bude naturalizován. FIFA navíc určuje, že hráč, který odehrál oficiální zápas pro výběr země, již nemůže hrát v jiné zemi. (Eliasson, 2009; Esson, 2020)

Základní požadavky na přijetí žádosti o naturalizaci se v jednotlivých zemích liší. Obecně zahrnují požadavky na zřízení pobytu v zemi po určitou dobu, pokračování pobytu nebo prokázání emocionálního spojení (sňatek) s lidmi, kteří mají požadovanou národnost. (Esson, 2020) Evropské týmy si v tomto procesu zaslouží zvláštní pozornost, protože od 30. let 20. století těžily prostřednictvím svých kolonií nejen z jihoamerických hráčů, ale především z afrických sportovců. Proces naturalizace afrických hráčů probíhá většinou tak, že hráč dostane od svého agenta oficiální zvací dopis, se kterým se musí dostavit na ambasádu té země, v níž se klub, který chce reprezentovat, nachází. Daná ambasáda ho poté zařadí do procesu přidělení víza. Tento proces obvykle trvá jeden až tři měsíce. (Wolter, 2019)

3.3.2. Nelegální migrace

Nelegální migrace ve fotbale, tedy nelegální forma obchodování ve fotbale je z velké většiny zprostředkovávána překupníky nebo falešnými agenty, kteří působí v neoficiálních fotbalových akademiích v Africe. Tito falešní agenti lákají mladé talentované hráče z Afriky, převážně se jedná o nezletilé hráče, pocházející z chudých rodin, kteří mají až idealistickou vidinu zazářit v Evropě, vydělat si velké peníze a splnit si sen stát se profesionálními fotbalisty. Jedná se o formu podvodu

vykořisťovatelské povahy, při které je mladým hráčům přislíben převoz do Evropy za vysoký peněžní poplatek. Falešní agenti v některých vzácných případech poté, co obdrží peníze, hráčům skutečně obstarají smlouvy s fotbalovými kluby. (Poli, 2010) V naprosté většině případů je však údajný zájem ze strany zahraničního klubu šaráda. Jakmile falešný agent podvede mladé fotbalové hráče a dostane je do cílové země, přivlastní si své „poplatky“ a hráče opustí bez jakýchkoliv oficiálních dokumentů a bez šance předvést své dovednosti v jakémkoli profesionálním klubu. V této chvíli se hráči stanou ilegálními migranty a jejich možnosti si sehnat práci a vydělat si na návrat domů, se značně sníží. Když se jim však návrat domů podaří, octnou se v nepříjemné situaci ve formě zklamání ze strany blízkých, kteří do nich vkládali nejen naděje, ale i velké obnosy financí, které se často rovnají jejich dlouholetým životním úsporám. (Poli, 2010; Wolter, 2019)

Nelegální obchodování ve fotbale tak představuje neregulérní migrační proces, protože zahrnuje lidi, kteří vstoupí do země bez řádného oprávnění, navíc je v rozporu s předpisy stanovenými FIFA, zejména s tzv. Předpisy pro hráčské agenty (RPA) a Předpisy o postavení a přestupech hráčů (RSTP). Například činnost hráčských agentů mohou vykonávat pouze fyzické osoby, které mají od příslušné asociace povolení k výkonu takové činnosti. Přesto se velká většina případů nelegálního obchodování s fotbalem týká, jak již bylo zmíněno, zprostředkovatelů, kteří nemají licenci, ale pokoušejí se plnit roli agenta. (Esson, 2020) Navíc, s výjimkou následujících čtyř pravidel, nejsou mezinárodní přestupy povoleny, pokud:

- 1) je hráč nezletilý (mladší 18 let),
- 2) rodiče hráče se přestěhují do země, ve které se nachází nový klub z důvodů nesouvisejících s fotbalem,
- 3) transfer se uskuteční na území Evropské unie nebo Evropského hospodářského prostoru, hráč je ve věku mezi 16 a 18 lety a přijímající klub zajistí, aby měl hráč fotbalové vzdělání rovnocenné národní úrovni spolu s optimální životní úrovní,
- 4) hráč nežije dále než 50 km od státní hranice a klub, se kterým si hráč přeje být registrován v sousedním svazu, je také do 50 km od této hranice. (FIFA, 2023)

4. Migrace fotbalových hráčů z Afriky

4.1. Migrace afrických fotbalistů do Evropy za dob kolonialismu

Historie migrace fotbalistů do Evropy, a ještě k tomu v rámci afrického kontinentu není ničím novým. Počátky migrace afrických fotbalistů do Evropy jsou svázány zejména s dobou kolonialismu v Africe evropskými mocnostmi. Tato migrace však byla ve 20. letech 20. století omezena již zmiňovanými kvótami, které byly zavedeny v důsledku meziválečného geopolitického napětí. (Lanfranchi a Taylor, 2001) Po několik desetiletí právní omezení drasticky omezovala přítomnost expatriotů v evropských klubech. Na konci 80. let byly předpisy zmírněny a přítomnost zahraničních fotbalistů začala narůstat. I přes to ale do roku 1995 procento emigrantů v pěti hlavních evropských ligách (anglická, francouzská, německá, španělská a italská) nikdy nepřesáhlo 10 %. (Poli, 2006)

Hlavními příjemci vývozu afrických talentů byli především fotbalové kluby zemí, které měly v Africe významnou imperiální přítomnost, tak tomu bylo zejména v případě Francie. Hráči ze severoafrických zemí byli vidět ve francouzské profesionální hře od svého vzniku v roce 1932. Do roku 1938 působilo ve francouzských klubech okolo 140 Severoafričanů, kteří hráli ve francouzské první a druhé divizi. (Murray a Murray, 1998) Nábor afrických talentů evropskými fotbalovými kluby lze vysvětlit jako formu koloniálního vykořisťování, kdy se hráči z Afriky rekrutovali do Evropy především z důvodu zvýšení nejen kvality a profesionality klubu, ale i k vytváření bohatství v evropském jádru (Lanfranchi a Taylor, 2001; Poli, 2006).

Migrační toky mezi africkým a evropským fotbalem v 60. letech 20. století byly nadále ovlivňovány koloniální historií, přičemž Francie, Belgie, Portugalsko a Anglie patřily mezi hlavní destinace afrických fotbalových migrantů (Darby, 2002). Úloha koloniálních vazeb při usnadňování migrace talentu afrického fotbalu do Evropy je zřejmá například v případě koloniální éry Portugalska. V tomto období řada významných portugalských klubů, jako například *Sporting Lisbon*, *Benfica* a *Porto*, navázaly spojení s kluby na Portugalskem kolonizovaných afrických územích. Zde tyto kluby založily tzv. skautské sítě určené k získávání, zdokonalování, a nakonec vyvážení talentovaných hráčů do portugalského fotbalu. (Armstrong a Giulianotti, 1999) Nejvýznačnějším hráčem afrického původu, který reprezentoval Portugalsko, byl bezpochyby taktéž již zmiňovaný *Eusebio da Silva Ferreira*, celosvětově známý jako *Eusebio* (Darby, 2005).

Na začátku 80. let. došlo k ještě většímu nárůstu počtu afrických talentů v zahraničí. Zpočátku rostl počet afrických hráčů zejména v těch evropských zemích, které byly bývalými koloniálními mocnostmi. Postupně se však obchod a migrace afrických hráčů rozšířily do dalších evropských zemí a zbytku světa. Nárůst počtu afrických hráčů, kteří odcházejí do zahraničí, byl výsledkem dvojího procesu. Na jedné straně docházelo k oslabení politických omezení v Africe regulující odchod hráčů. To souviselo s rozhodnutím Africké fotbalové konfederace povolit zahraničním profesionálním hráčům, vstoupit do národních týmů, a také s novými předpisy zavedenými FIFA v roce 1981, která zavazuje kluby osvobodit hráče, když jsou vybráni do svých národních týmů. V novém regulačním kontextu se skutečnost, že mají hráče v zahraničí, najednou stala pro africké federace spíše výhodou než překážkou. (Poli, 2006) Na druhé straně docházelo k postupnému oslabování režimu kvót v Evropě. To evropským klubům poskytl větší prostor pro náborové možnosti v zahraničí, což okamžitě vyústilo v hledání větších komparativních výhod prostřednictvím outsourcingu tréninku, zejména v Latinské Americe a Africe, kde je poměr mezi kvalitou a cenou hráčů obzvláště příznivý. Outsourcingu tréninku hráčů jde ruku v ruce se zřizováním center v zemích výše zmíněných kontinentů, uzavíráním partnerských dohod s místními kluby s cílem přesunout mladé hráče do Evropy za nižší náklady a vytvářením globálních skautských sítí. (Poli, 2006)

Tento trend se výrazně zrychlil v 90. letech a v polovině dekády hrálo v Evropě fotbal první nebo druhé ligy odhadem 350 Afričanů. Na začátku nového tisíciletí se toto číslo zvýšilo o více než 100 procent a od té doby stále roste (Darby et al., 2007).

Geografie africké fotbalové pracovní migrace do Evropy v koloniálním období jasně odhaluje, že africké kolonie byly uznány Evropany jako bohatá na přírodní zdroje, suroviny a levnou pracovní sílu nejen v ekonomickém smyslu, ale i ve vztahu k fotbalu. Nad rámec problematiky pracovní migrace, práce řady afrických akademiků ukázaly, že fotbal hrál významnou roli v širších imperialistických snahách řady evropských koloniálních mocností v Africe. (Darby et al., 2007) Nejjasnějším příkladem imperialistického fungování hry v Africe během koloniálního období bylo dolování a vývoz domácích fotbalových talentů pro spotřebu na evropském fotbalovém trhu. Zhroucení koloniální nadvlády v Africe příliš neomezilo migraci afrických hráčů do Evropy. V 70.

letech byl stálý příliv afrického fotbalového talentu do Francie a Belgie. (Broere a Van der Drift, 1997)

4.2. Současná migrace afrických fotbalistů do Evropy

Nárůst zahraničních fotbalistů v Evropě, který započal v 80 letech 20. století jako důsledek zmírnění předpisů v mezinárodním obchodě ve fotbale byl v roce 1995 umocněn, námi již známým, *Bosmanovým* pravidlem. Za pouhých pět sezón, mezi lety 1995 a 2000, se procento emigrantů účastnících se velkých pěti lig zvýšilo z 18,6 % na 35,6 %. Nárůst těchto emigrantů se poté zpomalil, ale pokračuje bez přerušení až do současnosti. (Poli, 2006) V letech 2008 a 2009 dosáhlo procento emigrantů v pěti nejvyšších evropských ligách rekordní úrovně 42,6 % (Poli, 2010).

Evropa nadále zůstává pro africké fotbalisty preferovanou destinací, a to nejen z hlediska výdělkového potenciálu, ale také kvůli symbolické přitažlivosti klubů z tohoto kontinentu. Studie provedená v roce 2008 na třiceti šampionátech členských zemí UEFA zaznamenala 531 rekrutovaných hráčů z Afriky. (Storey, 2019) Afričtí fotbaloví migranti tvořili 13,5 % z celkového počtu zahraničních hráčů. Africké země, vyvážející nejvíce hráčů, se všechny nacházejí v západní části kontinentu. Jen Nigérie a Kamerun tvoří třetinu toků fotbalistů do Evropy. Tento podíl se však zvýší na 62 %, vezmeme-li v úvahu další tři hlavní exportující země-Pobřeží slonoviny, Senegal a Ghanu. (Maguire a Stead, 1998)

Dosavadní fakta ukazují, že evropské prostředí nabízí africkým fotbalistům prostředí lukrativní kariéry, které také zvyšuje jejich ekonomické aspirace. Tyto životní vidiny jsou vysvětlením, proč někteří mladí lidé opouštějí školy a soustředí veškeré své produktivní úsilí na zdokonalení svých dovedností ve fotbale, aby se jím poté v zahraničí mohli zabývat profesionálně a na plný úvazek. (Esson, 2015; Acheampong, 2021)

4.2.1. Příklad migrace afrických fotbalistů z Ghany

Jak již bylo zmíněno, migrace afrických fotbalistů probíhá nejvíce z „fotbalových“ zemí jako je Ghana, Pobřeží Slonoviny a Nigérie, kde zároveň působí nejvíce neoficiálních fotbalových akademií, které jsou pro Afriku velmi typické. Pro lepší představu je tato práce doplněna příkladem Ghany.

Jako součást rostoucí touhy po profesionální kariéře v zámoří se v Ghaně také vyvinula kultura vnitřní fotbalové migrace. Obecně se uznává, že fotbalisté jsou většinou rekrutováni zahraničními kluby z jižního pásu země, zejména z velkých měst. (Adepoju, 1998; Acheampong, 2021) Z tohoto důvodu se mnoho hráčů rozhodne migrovat, často do *Akkry*, aby zvýšili své šance na odhalení fotbalovým agentem. Statistiky z roku 2005 a 2009 ukazují, že Ghana je především zemí emigrace fotbalových hráčů. (Twum-Danso, 2009)

Vnitřní migrace hraje v těchto migračních tocích významnou roli (Ackah a Medvedev, 2012). S ohledem na skutečnost, že Ghaňané hrají významnou roli v odlivu fotbalových talentů z afrického kontinentu můžeme říct, že v Ghaně existuje kultura fotbalové migrace, v níž rostoucí počet mladých mužů vidí fotbal jako cestu k dosažení nadnárodní mobility a ekonomické reprodukce, a jako nástroj pro naplnění řady dalších sociálních a kulturních aspirací, kdy ghanští mladí talenti cítí potřebu oplácet a splácet svůj sociální dluh svým rodičům a dalším rodinným příslušníkům, což vede k silnému pocitu odpovědnosti vůči jejich stárnoucím rodičům. Tuto svou vnitřní povinnost naplňují právě hraním fotbalu v zahraničních ligách, které jim poskytují takové finanční prostředky, aby své rodiče mohli zaopatřit. (Künzler a Poli, 2012) Finanční a symbolický status, který získali ghanští hráči, kteří podepsali smlouvu s evropskými kluby, vštěpuje aspirujícím fotbalistům víru, že přesun do zahraničí představuje jediný způsob, jak získat podobný status a dosáhnout svých ambicí ve hře (Esson, 2015).

Rozsáhlá pozornost věnovaná evropskému fotbalu na africkém kontinentu a expozice věnovaná africkým fotbalovým hvězdám hrajícím v Evropě byly rozhodující pro rozvoj širší kultury fotbalové migrace v západní Africe. V Ghaně jsou afričtí fotbalisté z řad migrantů široce zastoupeni v médiích a prostřednictvím reklamy. Stejně jako jinde na kontinentu i rozsáhlé pokrytí evropských lig v televizi přispívá k zájmu Ghaňanů o evropskou hru. (Poli, 2006; Poli, 2010)

4.2.2. Příklad migrace afrických fotbalistů do Francie

Nejvyšší koncentrace afrických fotbalistů na klub s úzkými vazbami na Afriku byla zaznamenána ve Francii a v Belgii. Kromě toho se evropské národní týmy, zejména Francie a Belgie, skládají z mnoha hráčů s úzkými rodinnými vazbami na Afriku. (Holmes a Storey, 2011) Migrační kanály, přijaté africkými hráči, je však vedou téměř do všech evropských zemí. Poli (2010) ve své studii

diskutuje, že mezi třiceti vybranými zeměmi, pouze Island nepřijal žádné fotbalové migranty rekrutované z Afriky.

V posledních letech je však mezi mezinárodními sportovními týmy stále běžnější výběr hráčů narozených v jiných zemích. K rostoucímu počtu přesunů fotbalistů cizích národních příslušností do mezinárodních fotbalových týmů dochází i díky požadavkům na naturalizaci fotbalistů, získání trvalého pobytu nebo díky svobodnějším předpisům sportovních organizací. Ve fotbale řada afrických týmů silně čerpá ze svých diaspor, které se narodily v Evropě, což je odrazem již popsané koloniální minulosti a hluboce zakořeněných migračních tras. (Storey, 2019) Na Africkém poháru národů v roce 2017 se z 368 hráčů přihlášených do turnaje 93 (něco přes 25 %) narodilo mimo zemi, kterou reprezentovali. Naprostá většina z nich se narodila ve Francii (69, 19 % z celkového počtu). Navíc dalších 22 hráčů vyrostlo v jiné zemi, než ve které se narodili, v tomto případě šlo o všechny evropské země. Téměř jedna třetina hráčů na turnaji hrála za zemi, ve které se buď nenarodili, nebo ve které nežili od raného dětství a více než jedna pětina hráčů v turnaji se narodila nebo vyrostla ve Francii. (Holmes a Storey, 2011)

Když Francie vyhrála mistrovství světa 2018 a ve finále v Moskvě porazila Chorvatsko, vyvolalo to radostné scény mávání vlajkami a související veřejné projevy národní euforie. Většina hráčů ve francouzském vítězném týmu má rodinné vazby s Afrikou, přičemž dva z nich se narodili na kontinentu, zatímco dalších dvanáct má africké rodiče. Další dva hráči mají rodinné vazby na Karibik. Francouzský národní tým má již dlouho multikulturní charakter a vítězství ve finále na mistrovství světa z roku 2018 získalo silné pozitivní ohlasy ze strany členů francouzského týmu, který vyhrál mistrovství světa v roce 1998. Mezi francouzskou společností však existují negativní pohledy na současnou multikulturalitu týmu. Pro některé členy francouzské politické pravice není tým považován za skutečně francouzský, zatímco pro některé členy francouzské politické levice bylo vítězství ve Světovém poháru zobrazeno jako vítězství přistěhovalců a Afriky. Povaha francouzského týmu a biografie jeho hráčů zdůrazňují některé způsoby, kterými je sport neoddělitelně spjat s myšlenkami na občanství, národnost a migraci. Tato témata mají ve Francii zvláštní ohlas, neboť zde panuje dlouhodobé napětí ohledně toho, jak země vychází vstříc svým etnickým menšinám. Konkrétněji upozorňují na vazby mezi fotbalem v Evropě a Africe a na cesty, kterými jsou stále více propojeny. (Downing, 2018)

Verze z roku 2018 zmíněná výše není ani zdaleka novým fenoménem. Multietnické pozadí úspěšného francouzského týmu z konce 90. let a počátku 21. století přitáhlo pozornost k otázkám francouzské identity prostřednictvím hráčů jako *Zinedine Zidane* (narozen ve Francii alžírským rodičům), *Patrick Vieira* (narozen v Senegalu, ale přestěhoval se do Francie jako dítě) a *Marcel Desailly* (narozený v Ghaně, ale vychován ve Francii). Ačkoli byl tým mnohými oslavován jako symbol multikulturního národa, vyvolal hněv francouzské krajní pravice, když tehdejší vůdce *Fronte Nationale Jean-Marie le Pen* naznačil, že mnoho hráčů ve skutečnosti nebyli Francouzi. (Krasnoff, 2016; Downing, 2018) Tento pocit, že tým není dostatečně francouzský, přetrvává v debatách o úspěchu v roce 2018, což naznačuje, že alespoň v některých ohledech se za 20 let změnilo jen málo. Bližší pohled na rasový původ každého evropského týmu na mistrovství světa 2018 ukazuje, že mnoho špičkových evropských týmů má ve svých řadách africké (černé a arabské) hráče. Ze čtyř semifinalistů na mistrovství světa 2018 mělo pouze Chorvatsko tým, který nebyl sestaven z afrických hráčů, zatímco Francie měla hráčů tmavé pleti 63 %, Belgie 31 % a Anglie 37 %. (Njororai a Wycliffe, 2021)

Většina evropských lig obsahuje alespoň špetku afrických fotbalových talentů. Tyto cesty jsou do jisté míry usnadněny historickými, jazykovými a koloniálními souvislostmi, jak dokládají například početní hráči, kteří se vydali ze severní Afriky do Francie. Avšak stále se rozrůstající nadnárodní systémy skautingu, sítě fotbalových agentů a růst fotbalových akademií v afrických zemích, které fungují jako zprostředkovatelé talentů do evropských klubů, usnadňují rozmanitější model pohybu do stále se rozšiřující řady destinací. Dlouhá historie migrace znamená, že francouzské týmy posledních desetiletí představovaly mnoho hráčů afrického původu. (Darby, et al. 2007)

4.3. Příklady afrických fotbalistů v evropských reprezentacích

4.3.1. Mistrovství světa 2018 v Rusku

Mistrovství světa ve fotbale 2018 v Rusku se účastnilo 23 mužských týmů, z toho osm evropských týmů, které tvořili hráči afrického původu. Pohled na seznam hráčů nejen Francie, ale i například Belgie, odhaluje trend afrikanizace týmů. Francouzská reprezentace byla složená ze 14 hráčů afrického původu, jehož hlavními hvězdami byl například *Paul Pogba* (rodiče z Guineje), *N'Golo Kanté* (rodiče z Mali) a především mladičkový *Kylian Mbappé* (alžírská matka a kamerunský otec),

který na MS 2018 přímo zazářil a dostal se tak do hledáčku těch nejlepších fotbalových týmů v Evropě. (Njororai a Wycliffe, 2021)

Jak již bylo uvedeno, v případě Francie představují týmy složené z afrických hráčů dlouhodobý jev. Dalším zajímavým příkladem je již zmiňovaná Belgie, jejíž současný tým tvoří hráči různých národností. V roce 2018 bylo součástí belgického týmu sedm hráčů s africkými kořeny. Patřil mezi ně například *Marouane Fellaini*, jehož otec byl marocký fotbalista, dále *Romelu Lukaku*, jehož otec hrál za Zair (nyní DR Kongo), *Axel Witsel*, jehož otec pochází z Martiniku, čímž ho spojuje s dlouhou a úctyhodnou tradicí evropských fotbalistů francouzsko-antilského původu, a také *Dedrick Boyata*, jehož otec byl také fotbalový migrant z dnešního DR Kongo. Pro Belgii je *Lukaku* jedním z několika hráčů konžského původu v národním týmu. Otec kapitána týmu *Vincenta Kompanyho* byl také migrant z Konga. A i když se z různých stran nepochybně vyskytlo určité bouřlivé pohoršení o multietnické povaze týmu, belgičtí fotbaloví fanoušci to z velké části přivítali s nadšením a ulevilo se jim, když viděli svůj tým zpět na mezinárodní scéně. V širším měřítku existuje diaspora hráčů vyrůstajících v evropských zemích, které pak reprezentují na mezinárodní fotbalové scéně. (Downing, 2018) Vzestup Belgie na vrchol světového fotbalu se tak uskutečnil díky rozmanitému a velmi talentovanému týmu. Všichni tito francouzští a belgičtí hráči byli způsobilí hrát za zemi svého původu, ale rozhodli se reprezentovat evropské země - Belgii a Francii. (Njororai a Wycliffe, 2021)

Kromě Francie a Belgie přijaly hráče s africkým původem i další země, jako například Německo, Itálie, Anglie, Portugalsko, Švýcarsko či Nizozemsko. Z těchto vyjmenovaných zemí jich však nejvíce měla Anglie se dvanácti hráči afrického původu, přičemž většina z nich měla karibské kořeny, zatímco čtyři z nich měli kořeny africké, včetně *Dele Alliho* (Nigérie) a *Dannyho Welbecka* (Ghana). (Njororai a Wycliffe, 2021) Německo nyní pravidelně nasazuje hráče jako *Leroy Sane* (Senegal), *Jerome Boateng* (Ghana) a *Serge Gnabry* (Pobřeží Slonoviny), jež byli součástí německé reprezentace na mistrovství světa 2018 s celkovým počtem sedmi hráčů afrického původu (FIFA, 2023). Tito hráči jsou druhou generací přistěhovalců, protože se narodili a vyrostli v evropských zemích. Za Nizozemí, Švédsko, Itálii, Irskou republiku i Švýcarsko také pravidelně hrají afričtí hráči. To proměnilo západoevropské národy na mnohonárodnostní země a rozmanitost v jejich národních fotbalových týmech je reprezentací měnící se demografie a imigračních politik. Evropské národy včetně Francie, Belgie a Portugalska měly liberální imigrační politiku, která jim

umožňovala využít talenty z jejich kolonizovaných území. Pro Portugalsko lze naturalizaci mosambických hráčů v rámci „Pravidla domorodého obyvatelstva“ chápat jako proces, který fungoval k posílení portugalské koloniální hegemonie. (Darby et al., 2007)

4.3.2. Mistrovství světa 2022 v Kataru

Na Mistrovství světa ve fotbale v Kataru 2022 nebyl seznam soupisek afrických hráčů výrazně odlišný od mistrovství světa v roce 2018. V Kataru se tentokrát kvalifikovalo celkem deset evropských týmů a nejvíce afrických hráčů bylo opět v týmech Francie, Německa, Belgie, ale i Švýcarska a Portugalska. Pro lepší představu je využita vizualizaci v tabulce, kde jsou vybrány tři reprezentace s nejvíce hráči na mistrovství světa 2022. Tabulky obsahují jména všech hráčů týmů a jejich africkou zemi původu.

Tabulka 1 Francouzská reprezentace na MS 2022 V Kataru

FRANCOUZSKÁ REPREZENTACE	ZEMĚ PŮVODU
1. Kylian Mbappé	Alžírská matka, Kamerunský otec
2. Ousmane Dembelé	Mali
3. Karim Benzema	Alžírsko
4. Dayot Upamecano	Guinea-Bissau
5. Paul Pogba	Guinea
6. Corentin Tolisso	Togo
7. Steve Mandanda	DR Kongo/Ghana
8. Steven Nzonzi	Kongo
9. Adil Rami	Maroko
10. Blaise Matuidi	Angola
11. Presnel Kimpembe	Kongo
12. Benjamin Mendy	Senegal
13. N'golo Kanté	Mali
14. Samuel Umtiti	Kamerun/Ghana

Zdroj: FIFA (2023), sportnewsafrika (2022), vlastní zpracování

Tabulka 2 Německá reprezentace na MS 2022 v Kataru

NĚMECKÁ REPREZENTACE	ZEMĚ PŮVODU
1. Leroy Sané	Senegal
2. Jamal Musiala	Nigérie
3. Youssoufa Moukoko	Kamerun
4. Jerome Boateng	Ghana
5. Thio Kherer	Burundi
6. Antonio Rudiger	Sierra Leone
7. Serge Gnabry	Pobřeží slonoviny

Zdroj: FIFA (2023), sportnewsafrika (2022), vlastní zpracování

Tabulka 3 Belgická reprezentace na MS 2022 v Kataru

BELGICKÁ REPREZENTACE	ZEMĚ PŮVODU
1. Jeremy Doku	Ghana
2. Lois Openda	Maroko/DR Kongo
3. Romélu Lukaku	DR Kongo
4. Youri Tielemans	DR Kongo
5. Michy Batshuayi	DR Kongo/Ghana
6. Amadou Onana	Senegal/Kameru

Zdroj: FIFA (2023), sportnewsafrika (2022), vlastní zpracování

Jak lze v tabulce vidět, francouzskou reprezentaci zastupovalo čtrnáct hráčů s africkými kořeny, tedy stejně jako na mistrovství světa v roce 2018. V německém týmu bylo těchto hráčů sedm, o jednoho hráče více než na MS 2018 a v belgickém týmu bylo hráčů s africkými kořeny o tři méně než před čtyřmi roky.

4.4. Fotbalové akademie

Fotbalové akademie jsou již dlouho součástí afrického fotbalu, jejich cílem je získávání, zušlechtění a přestup mladých talentů do Evropy. Od zavedení nových FIFA přestupových předpisů a rostoucí tahanice o nejlepší fotbalový talent Afriky od 90. let, se tyto podniky rozrostly po celém kontinentu. (Darby, 2007)

Fotbalové akademie v Africe nejsou jednotnými celky, lze je rozdělit do čtyř kategorií. První kategorií jsou africké akademie, které jsou organizované a řízené africkými klubovými stranami nebo africkými národními federacemi, a které fungují alespoň na povrchu podobným způsobem jako ty, které existují například v Evropě. Druhá kategorie jsou afro-evropské akademie, které zahrnují buď partnerství mezi existujícími akademií a evropským klubem nebo ujednání, kdy se

evropský klub ujme kontrolního podílu v africkém klubu a poté buď převezme stávající mládežnické struktury klubu, nebo založí nové. (Van der Meij a Darby, 2017) Třetí kategorii lze klasifikovat jako soukromé akademie nebo akademie sponzorované společnostmi, které mají dobře vybudované základy a fungují s podporou a sponzorstvím soukromých osob, obvykle bývalých špičkových afrických hráčů, národních fotbalových reprezentací, nebo podnikového sektoru (Darby, 2012; Darby et al., 2007). Poslední, čtvrtou kategorií, jsou nepřidružené, improvizované akademie, zahrnující nekvalifikovaný personál a postrádající vhodné vybavení. Jsou to již zmiňované neoficiální fotbalové akademie, které jsou typické zejména pro již zmiňované „fotbalové“ země, například Ghanu, Nigérii, Senegal nebo Pobřeží Slonoviny. Všechny fotbalové akademie, které vychovávají mladé talenty, musí být dle Konfederace afrického fotbalu registrované u místních státních orgánů nebo národní fotbalové asociace. U většiny z nich tomu tak bohužel není, a proto jsou neoficiální fotbalové akademie základem pro nelegální formu obchodování s fotbalisty, a kvůli nim dochází ke stále větší migraci fotbalistů. (Darby, 2012)

Fotbalové akademie se jasně staly všude přítomným rysem fotbalového prostředí a potenciální hráči se o nich dozvídají mnoha způsoby. Za prvé, akademie využívají k propagaci řadu médií, jako je televize, rozhlas, noviny a sociální média, a tyto kanály jsou využívány k propagaci náborových turnajů nebo zkoušek. (Ackah a Medvedev, 2012) Dalším významným zdrojem informací o fotbalových akademiích jsou samotní trenéři týmů (Darby a Solberg, 2009). Mnoho z nich bude informovat své hráče o tom, co jim akademie mohou nabídnout. Někteří trenéři pro své týmy aktivně vyhledávají příležitosti k návštěvě a hraní přátelských zápasů proti týmům akademií. Samotní hráči akademie jsou také zásadním zdrojem informací a významně ovlivňují vnímání akademií mezi těmi, kteří se chtějí stát jejich součástí. (Coe, 2010)

Fotbalové akademie se obvykle zaměřují na chlapce ve věku 12 až 18 let. Rozdíly v typech akademií jsou patrné také v různých oblastech, jako je přístup ke kvalitnímu výcviku, odpovídajícímu zařízení, vybavení a posláním a cílům celé akademie. Některé akademie mají celostátní nábor, administrativní budovy a zařízení pro ubytování chlapců. Přestože všechny nesou název akademie, jen málo z nich poskytuje vzdělávací složku. Všechny se snaží poskytnout možnost mládeži zahrát si fotbal pod vedením dospělých s různými fotbalovými kompetencemi. (Onvumechili a Perry, 2019)

4.5. Determinanty fotbalové migrace

Rostoucí profil a postavení afrických národních týmů na mezinárodní scéně byl od poloviny 80. let nepochybně jedním z nejvýznamnějších faktorů stále rychlejšího přílivu Afričanů do evropské hry. Tento vývoj úzce souvisel se zvolením Brazilce, *João Havelange*, v roce 1974 prezidentem světové organizace FIFA a jeho následným úsilím o vývoj hry v těch regionech, které byly do té doby FIFA přehlížela. Následným významným dopadem byla zvýšená přítomnost a lepší výsledky afrických týmů ve finále Světového poháru v roce 1974 a také vynikající výkony afrických týmů na mistrovství světa mládeže do 17 a 20 let. Tento vývoj efektivně předvedl potenciál vznikajících afrických talentů evropským klubům a pomohl vytvořit „poptávku“ pro afrických hráčích v Evropě. (Darby, 2002)

Existuje mnoho faktorů, které ovlivňují, motivují nebo naopak zpomalují a omezují pohyb fotbalové pracovní síly. Mezi hlavní skupiny determinantů africké fotbalové migrace patří zejména ekonomické a institucionální faktory. Ekonomické determinanty, jsou nepochybně klíčové. Klubová chudoba, slabé státní investice, slabé národní ekonomiky a finanční krize často přispívají k rozhodnutí hráčů opustit jejich zemi původu a připojit se k nejbohatším evropským ligám, které jsou schopné těmto hráčům nabídnout bezkonkurenční finanční odměny spolu s moderním prostředím. (Magee a Sugden, 2002) V některých částech severní Afriky, zejména v Maroku, Tunisku a Egyptě, existují profesionální fotbalové kluby, které jsou schopny poskytnout hráčům takové, které je motivují, aby za svou domovskou zemi hráli alespoň v počáteční části své kariéry. Některé kluby jako *Al Alhy* v Egyptě a *Esperance* v Tunisku si pomalu vybudovaly odborné nadace, které jim umožnily, aby si déle držely své nejtalentovanější hráče, ale také, aby si byli schopni koupit a udržet hráče z jiných afrických zemí. (Stone, 2022)

Různé úrovně profesionality v Africe, se vyznačují rozdílnými obnosy financí, které mají nejúspěšnější profesionální kluby i evropské týmy k dispozici na platy hráčů (Stone, 2022). Tyto rozdílné finanční zdroje představují jeden z klíčových důvodů pro migraci velkého počtu Afričanů do profesionálních lig v Evropě. Finanční rozdíly a „push“ faktor, který generují, se zvětšují v pobřežních zemích subsaharské západní Afriky, kde nejisté socioekonomické a politické klima napáchalo spoušť na domácí fotbalové infrastrukturu a výrazně omezily jakýkoli potenciál pro rozvoj dobře organizovaných profesionálních klubů a lig. (Darby, 2002) Většina klubů zde funguje bez významného korporátního či individuálního sponzoringu a jen málo z nich dokáže nabídnout

takové smlouvy, jaké hráčům umožňují pravidelné a garantované platy a ochranu pracovních sil, které se vyskytují v Evropě a v částech Afriky. Nedostatečná infrastruktura, profesionalita anebo nemožnost dobrého platu, který by je motivoval k setrvání v jejich domovských zemích a vyhýbat se potenciálu vydělávat na téměř nepředstavitelném bohatství, alespoň na standardy Afričanů, které nabízí evropská hra. (Bale, 2002)

K formování vzorců migrace také přispěly zmíněné institucionální faktory, jako vládní a regionální agentury mimo fotbalový svět, politická nestabilita, špatné hospodaření, korupce a vládní zásahy (Darby, 2005). Další „*push*“ faktory zahrnují okolnosti v domovských zemích, jako postavení mužského i ženského fotbalu, pozornost médií, možnost vydělávat peníze a žít sen o profesionální kariéře atd. „*Pull*“ faktory, tedy faktory, které lákají mladé talenty hrát za některý z evropských profesionálních týmů, zahrnují pobídky v jiných zemích, jež fotbalovým migrantům garantují lepší život, lepší ligové prostředí, dostatek peněz, sportovního vybavení či vysokou úroveň sportovních zařízení a trenérů. (Murphy, 2017; Stone, 2022)

Mobilita hráčů někdy zdůrazňuje sporné procesy a etické praktiky některých evropských klubů ve snaze získat mladé talenty ve velmi raném věku. Kromě negativního dopadu na hráče má nábor mladých talentů z kontinentu jednoznačně negativní důsledky pro rozvoj fotbalové infrastruktury v afrických zemích, což ztěžuje rozvoj domácích lig, protože nejlepší talenty jsou odváděny pryč. To posiluje něco jako sportovní vztah jádro-periferie, který někteří považují za formu moderního imperialismu, který ochuzuje Afriku o užitečný sportovní zdroj. (Murphy 2017)

4.6. Důsledky fotbalové migrace z Afriky

Mezi pozitivní dopady fotbalové migrace z Afriky patří jednoznačně uplatnění hráče v evropské lize a plné využití jeho potenciálu a dovedností, které by mu domácí liga neumožnila. Jakmile se hráči daří, zvyšuje tak i úspěšnost celého týmu. (Berlinschi et al., 2013) Mezi další pozitivní dopady patří také zlepšující se kvalita národních týmů. Politici i občané jsou hrdí na svůj multikulturní status a úspěšné národní týmy získávají podporu napříč rasovými skupinami. Menšinové skupiny se navíc cítí oceňovány a začleněny, což zvyšuje jejich pocit sounáležitosti se společností jejich hostitelských zemí. Na politické úrovni existuje pocit národní jednoty. Pocit sounáležitosti a přijímání ze strany hostitelské společnosti ale trvá jen, když týmy tzv. „podávají dobrý výkon“. Když však jejich výkon klesá, tak se z menšiny stávají opět jen přistěhovalci. Menšinoví hráči se

pak cítí využití a rasově zneužívání. Když si tedy tým vede špatně, hráči afrického původu čelí tvrdé kritice. Ale když hráči dosahují požadovaných výsledků v Evropě, stanou se hrdiny každého občana země, kterou reprezentují. (Heere et al., 2007)

Krátkodobě vede migrace fotbalových hráčů k přímé ztrátě lidského kapitálu jejich země původu. Dlouhodobě může migrace vyvolat zisky lidského kapitálu prostřednictvím několika kanálů, neboť někteří hráči se po nějaké době vrátí zpět do země původu s novými dovednostmi získanými v zahraničních týmech. (Berlinschi et al., 2013; Taylor, 2006) Celkově má ale fotbalová migrace důsledky spíše negativní než pozitivní. Již zmiňovaná nelegální forma obchodování s fotbalisty je velmi nebezpečná, jelikož se jedná o mladé nezletilé talenty, kteří se nechají obalamutit falešnými agenty, kteří je pak opustí bez jakýchkoliv prostředků. Mladí hráči mají vidinu úspěchu, splněného snu a získání finančních prostředků, a tak je mnohdy velmi těžké je přemluvit zůstat ve svém mateřském klubu a mateřské zemi. Dalším negativním důsledkem je odliv těchto šikovných, talentovaných hráčů, což vede k tomu, že jejich mateřské kluby nemají nadále z koho benefitovat. Dalším negativním důsledkem je fakt, že jakmile se hráč vrátí do své mateřské země po neúspěchu v zahraničí a podvodu ze strany falešného agenta, nedokáže se integrovat zpět do svého původního týmu a napomocť mu v cestě k úspěchu. (Berlinschi et al., 2013)

Závěr

V mé práci jsem se zabývala fotbalovou migrací, ale především jsem mapovala migraci afrických fotbalistů do Evropy, co tuto migraci ovlivnilo, její příčiny, determinanty a důsledky. Za poslední dvě dekády se migrační trasy afrických fotbalistů rozrostly a vymezily se určité migrační toky, ve kterých se afričtí fotbalisté pohybují. Hlavním cílem této práce bylo popsat fotbalovou migraci a zjistit příčiny této migrace. V úvodu práce jsem stručně představila fotbal jako celosvětový fenomén, jež se v posledních letech stal nejpopulárnějším sportem na světě, a který má největší televizní sledovanost ve sportu. Dále je zde zmíněna FIFA, která zastává funkci světového řídicího orgánu fotbalu. Nyní má 211 členských národních asociací, přičemž každá z nich je členem jedné ze šesti regionálních konfederací, na které je svět rozdělen dle kontinentů. Evropu má na starost UEFA. Dále jsem popsala historii fotbalu, jež pravděpodobně spadá až do počátků starověké Číny. V Evropě jsou počátky fotbalu zakořeněné ve 14. a 15. století, avšak moderní fotbal vznikl až v 19. století v Anglii, odkud se pomalu rozšířil do celého světa. Tento export probíhal skrze tři hlavní toky, a to, skrze misionáře, imperiální vazby a obchodní spojení. Jsou zde zmíněny i první fotbalové kluby. Důležitou část této kapitoly tvoří *Jean Marc Bosman* a jeho případ, který velmi ovlivnil fotbalový trh s fotbalisty, a který především umožnil svobodné přestupy hráčů.

V druhé části práce je věnována africkému fotbalu, od jeho vzniku, až po současnost, kdy se Afrika začala velmi rychle projevovat v globální sportovní sféře a mladí talenti se začaly nejvíce prosazovat právě v mezinárodním fotbale. Stěžejní bylo, jak pro Jihoafrickou republiku, tak i celý africký kontinent, pořádání mistrovství světa ve fotbale v roce 2010. Doposud největší sportovní akce uskutečněná v Africe, jež s sebou přinesla, jak pozitivní dopady (na infrastrukturu, ekonomiku i cestovní ruch), tak dopady negativní (ztráta podpory rozvoje cestovního ruchu, nepřátelství vůči turistům). Důležitou součástí MS 2010 byl program „*Win in Africa, with Africa*“, jež poskytl jak Jihoafrické republice, tak celému africkému kontinentu, nástroje a dovednosti, aby mohla pokračovat ve svém vlastním rozvoji. Dalším významným prvkem MS 2010 bylo hnutí „*Football for Hope*“, které se stalo oficiální kampaní MS 2010.

Třetí část práce mapuje fotbalovou migraci. Nejprve je zde uvedena typologie migrace jako takové a poté je popsána fotbalová migrace, která se teprve nedávno stala oblíbeným tématem, a za posledních deset let se výrazně rozrostla. Urychlil ji především již zmiňovaný *Bosmanův* případ,

který ovlivnil, v dobrém slova smyslu, celé obchodování ve fotbale. Obchodování ve fotbale má totiž dvě formy: legální, spravována předpisy FIFA a nelegální, jež je jedním z původních úkazů zvýšené fotbalové migrace hráčů z rozvojových zemí do Evropy a jedním z negativních dopadů fotbalové migrace. Tato nelegální forma je nebezpečná i z toho důvodu, že se jedná převážně o nezletilého hráče, pocházejícího z chudé rodiny, který má až idealistickou vidinu, pro šanci zazářit v Evropě a vydělat si velké peníze. Jde o formu podvodu, při které je mladému hráči přislíben převoz do Evropy za vysoký peněžní poplatek, ale po transportu na určené místo je hráč opuštěn. Tyto transporty vykonávají falešní fotbaloví agenti, kteří působí v neoficiálních fotbalových akademiích. Součástí třetí kapitoly je tedy naturalizace fotbalistů, jež se řídí předpisy FIFA, a již zmiňovaná nelegální migrace afrických fotbalistů.

V poslední a stěžejní části práce se věnuji migraci afrických fotbalistů do Evropy. Tato kapitola je rozdělená na dvě období, za dob kolonialismu a v současnosti. Dále je popsána migrace afrických fotbalistů z Ghany, jelikož Ghana je „fotbalovou“ zemí a mladí talenti odtud často migrují. V této kapitole také diskutuji oficiální i neoficiální fotbalové akademie. Jako další objasňuji migraci afrických fotbalistů na příkladu Francie. Francie je už dob kolonialismu nejčastější migrační trasou afrických fotbalistů a také je zde největší koncentrace afrických fotbalistů. Tato podkapitola souvisí s další kapitolou, která je zaměřena na příklady afrických fotbalistů v evropských reprezentacích, včetně té francouzské. Vybrala jsem zde MS 2018 v Rusku a MS 2022 v Kataru, kde jsem pro představu využila tři tabulky. Každá tabulka obsahuje tři reprezentace, s největším počtem afrických fotbalistů a vyjmenování jejich země původu. V neposlední řadě se věnuji fotbalovým akademiím, jež vychovávají ty nejlepší africké talenty. Dělí se na čtyři kategorie, z toho jednou z nich, jsou již zmiňované neoficiální akademie, ve kterých figurují falešní agenti. Takových akademií je v Africe spousta a jsou důležitou trajektorií mezi hráčem, jeho mateřskou zemí a cílovou evropskou zemí. V posledních dvou podkapitolách shrnuji determinanty a důsledky fotbalové migrace afrických hráčů. Mezi hlavní skupiny determinantů fotbalové migrace patří zejména ekonomické (klubová chudoba, slabé národní ekonomiky) a institucionální (špatné hospodaření, politická nestabilita). Jak již bylo zmíněno, pohyb hráčů z afrického kontinentu se začal zvyšovat převážně po *Bosmanově* případu. Nepříznivé místní podmínky, nedostatek sportovních a finančních příležitostí, mnohem lepší možnosti kariérního růstu a finanční příležitosti nutí hráče využívat šance v zahraničí. S tím souvisí i důsledky fotbalové migrace, jak pozitivní (uplatnění hráče v evropské lize, naplnění potenciálu), tak negativní (nelegální migrace fotbalistů,

odliv fotbalových talentů z mateřských zemí do Evropy, čímž tyto země trpí, jelikož ze svých nadaných hráčů nemůžou nadále benefitovat a dochází tak k narušení domácího fotbalového prostředí).

Seznam použité literatury

ARMSTRONG, Gary a Richard GIULIANOTTI. *Football Cultures and Identities*. Palgrave MacMillan, 1999. ISBN 9780333730096.

ARMSTRONG, Gary a Richard GIULIANOTTI. *Football in Africa Conflict, Conciliation and Community*. Palgrave Macmillan, 2004. ISBN 978-1-349-66153-4.

BROERE, Marc a Roy VAN DER DRIFT. *Football Africa!*. WorldView, 1997. ISBN 9781872142371.

COE, Cati. How children feel about their parents' migration: A history of the reciprocity of care in Ghana. In: *Everyday Ruptures*. Vanderbilt University Press, 2010, s. 97-114. ISBN 9780826517470.

DARBY, Paul. *Africa, Football and FIFA Politics, Colonialism and Resistance*. Routledge, 2002. ISBN 9780714680293.

ELLIOTT, Richard a John HARRIS. *Football and migration: perspectives, places, players* [online]. Routledge, 2016. ISBN 9781138695245.

GALEANO, Eduardo. *Soccer in Sun and Shadow*. Verso, 2003. ISBN 9781859844236.

GOLDBLATT, David. *The Age of Football: Soccer and the 21st Century*. W. W. Norton & Company, 2020. ISBN 9780393635119.

GOLDBLATT, David. *The Ball is Round: A Global History of Football*. Penguin, 2006. ISBN 9780141015828.

GUTTMANN, Allen. *Games and Empires: Modern Sports and Cultural Imperialism*. Columbia University Press, 1994. ISBN 9780231100427.

LANFRANCHI, Pierre a Matthew TAYLOR. *Moving with the Ball: The Migration of Professional Footballers*. Bloomsbury, 2001. ISBN 9781859733073.

MAGUIRE, Joseph. *Social Sciences in Sport*. 2014. Human Kinetics. ISBN 978-0736089586.

MASON, Tony a Dilwyn PORTER. *Association Football and English Society, 1863-1915 (revised edition)* [online]. Routledge, 2023. ISBN 9781003206644.

MURRAY, Bill a William J. MURRAY. *The World's Game: A History of Soccer*. University of Illinois Press, 1998. ISBN 9780252067181.

MURRAY, Warwick. *Geographies of Globalization* [online]. Routledge, 2005. ISBN 9780203595831.

NESTI, Mark. *Psychology in football: Working with elite and professional players*. Routledge, 2010. ISBN 9780415549998.

ONWUMECHILI, Chuka a Jason PERRY. The rise of football academies. In: *Africa's Elite Football* [online]. Routledge, 2019, s. 59-63. ISBN 9780429029059.

WHITE, Michael J. *International Handbook of Migration and Population Distribution* [online]. Springer, 2016. ISBN 978-94-017-7282-2.

VAMPLEW, Wray. *Pay up and play the game: Professional sport in Britain, 1875-1914*. Cambridge University Press, 2004. ISBN 978-0521355971.

WALVIN, James. *The Only Game: Football in Our Times*. Longman, 2001. ISBN 9780582505773.

About FIFA. *FIFA* [online]. 2023. Dostupné z: <https://www.fifa.com/>

Migration. *United Nations* [online]. 2023. Dostupné z: <https://www.un.org/en/>

Qatar 2022: 14 teams with players of African origins. *Sport News Africa* [online]. 2022. Dostupné z: <https://sportnewsafrika.com/en/all-african-countries/qatar-2022-14-teams-with-players-of-african-origins/>

ACHEAMPONG, Ernest Yeboah. The Journey of Professional Football Career: Challenges and Reflections [online]. 2021, 374-391. Dostupné z: doi:10.1177/0193723520958

ACKAH, Charles a Denis MEDVEDEV. Internal migration in Ghana: determinants and welfare impacts. *International Journal of Social Economics* [online]. 2012, 764-784. Dostupné z: doi:10.1108/03068291211253386

ADEPOJU, Aderanti. Linkages Between Internal and International Migration: The African Situation. *International Social Science Journal* [online]. 1998, 387-395. Dostupné z: doi:10.1111/issj.1998.50.issue-157.

ALEGI, Peter. Laduma! Soccer, Politics and Society in South Africa, from Its Origins to 2010, and: African Soccerscapes: How a Continent Changed the World's Game. *Cambridge University Press* [online]. 2012, 215-218. Dostupné z: doi:10.1353/arw.2012.0011

ALEGI, Peter. The Football Heritage Complex: History, Tourism, and Development in South Africa. *Africa Spectrum* [online]. Sage Publications, 2006, 415-426. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/40175151>

ALVAREZ, J., D. FORREST, I. SANZ a J.D. TENA. Impact of importing foreign talent on performance levels of local co-workers. *Labour Economics* [online]. 2011, 287-296. Dostupné z: doi:10.1016/j.labeco.2010.11.003

ANTONIONI, Peter a John CUBBIN. The Bosman Ruling and the Emergence of a Single Market in Soccer Talent. *European Journal of Law and Economics* [online]. 2000, 157-173. Dostupné z: doi:10.1023/A:1018778718514

ARCIONI, Sandro, Emmanuel BAYLE a Hervé RAYNER. Sepp Blatter: Wielding Power Through FIFA. *Global Sport Leaders* [online]. 2018, 301-335. Dostupné z: doi:10.1007/978-3-319-76753-6_12

BALLER, Susann. The Other Game: The Politics of Football in Africa. *Africa Spectrum* [online]. 2006, 325-330. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/40175146>

BALLER, Susann, Giorgio MIESCHER a Ciraj RASSOOL. Visualizing the game: global perspectives on football in Africa. *Soccer & Society* [online]. 2012, 139-155. Dostupné z: doi:10.1080/14660970.2012.640498

BERGH, Gunnar a Sölve OHLANDER. From National to Global Obsession: Football and Football English in the Superdiverse 21st Century. *Nordic Journal of English Studies* [online]. 2020, 359-383. Dostupné z: doi:10.35360/njes.627

BERLINSCHI, Ruxanda, Jeroen SCHOKKAERT a Johan SWINNEN. When drains and gains coincide: Migration and international football performance. *Labour Economics* [online]. 2013, 1-14. Dostupné z: doi:10.1016/j.labeco.2012.12.006

BINDER, John J. a Murray FINDLAY. The Effects of the Bosman Ruling on National and Club Teams in Europe. *Journal of Sports Economics* [online]. 2012, 107-129. Dostupné z: doi:10.1177/1527002511400278

BOHLMANN, Heinrich R. a Jan H. Van HEERDEN. Predicting the economic impact of the 2010 FIFA World Cup on South Africa. *International Journal of Sport Management and Marketing* [online]. 2008, 383-396. Dostupné z: doi:10.1504/IJSMM.2008.017214

CHEN, Joyce J., Katrina KOSEC a Valerie MUELLER. Temporary and permanent migrant selection: Theory and evidence of ability-search cost dynamics. *Review of Development Economics* [online]. 2019, 1477-1519. Dostupné z: doi:10.1111/rode.12617

CORNELISSEN, Scarlett, Urmilla BOB a Kamilla SWART. Towards redefining the concept of legacy in relation to sport mega-events: Insights from the 2010 FIFA World Cup. *Development Southern Africa* [online]. 2011, 307-318. Dostupné z: doi:10.1080/0376835X.2011.595990

DAUNCEY, Hugh a Geoff HARE. WORLD CUP FRANCE '98. *International Review for the Sociology of Sport* [online]. 2000, 331-347. Dostupné z: doi:10.1177/101269000035003006

DARBY, Paul. Africa and the 'World' Cup: FIFA Politics, Eurocentrism and Resistance. *The International Journal of the History of Sport*[online]. 2005, 883-905. Dostupné z: doi:10.1080/09523360500143745

DARBY, Paul. African Football Labour Migration to Portugal: Colonial and Neo-Colonial Resource. *Soccer & Society* [online]. 2007, 495-509. Dostupné z: doi:10.1080/14660970701440774

DARBY, Paul. Gains Versus Drains: Football Academies and the Export of Highly Skilled Football Labor. *Brown Journal of World Affairs* [online]. 2012, 265-277. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/24590876>

DARBY, Paul, Gerard AKINDES a Matthew KIRWIN. Football Academies and the Migration of African Football Labor to Europe. *Journal of Sport & Social Issues* [online]. 2007, 143-161. Dostupné z: doi:10.1177/0193723507300481

DARBY, Paul. Out of Africa: The Exodus of Elite African Football Talent to Europe. *WorkingUSA* [online]. 2007, 443-456. Dostupné z: doi:10.1163/17434580-01004005

DIETSCHY, Paul. Making football global? FIFA, Europe, and the non-European football world, 1912–74. *Journal of Global History* [online]. 2013, 279-298. Dostupné z: doi:10.1017/S1740022813000223

DOWNEY, Blair. The Bosman Ruling: European Soccer - Above the Law. *Asper Review of International Business and Trade Law* [online]. 2001, 187-198. ISSN 14969572.

DOWNING, Joseph. Success of French football team masks underlying tensions over race and class. *The Conversation* [online]. 2018, 1-4.

EISENBERG, Christiane. International Bibliography of Football History. *Historical Social Research* [online]. 2006, 170-208. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/20762108>

EISENBERG, Christiane. From Political Ignorance to Global Responsibility: The Role of the World Soccer Association (FIFA) in International Sport during the Twentieth Century. *Journal of Sport History* [online]. 2005, 379-393. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/43625169>

ELIASSON, Annika. The European football market, globalization and mobility among players. *Soccer & Society* [online]. 2009, 386-397. Dostupné z: doi:10.1080/14660970902771449

ESSON, James. Better Off at Home? Rethinking Responses to Trafficked West African Footballers in Europe. *Journal of Ethnic and Migration Studies* [online]. 2015, 512-530. Dostupné z: doi:10.1080/1369183X.2014.927733

ESSON, James. Playing the victim? Human trafficking, African youth, and geographies of structural inequality. *Population Space and Place* [online]. 2020. Dostupné z: doi:10.1002/psp.2309

FAIR, Laura. Kickin' it: leisure, politics and football in colonial Zanzibar, 1900s–1950s. *Africa* [online]. 1997, 224-251. Dostupné z: doi:10.2307/1161443

FARIDI, Rashid. *Migration Theories : Lee's Push Pull Theory* [online]. 2018. Dostupné z: <https://rashidfaridi.com/2018/04/05/migration-theories-lees-push-pull-theory/>

GIBSON, John a David MCKENZIE. The Economic Consequences of 'Brain Drain' of the Best and Brightest: Microeconomic Evidence from Five Countries. *The Economic Journal* [online]. 2012, 339-375. Dostupné z: doi:10.1111/j.1468-0297.2012.02498.x

GIULIANOTTI, Richard a Roland ROBERTSON. The globalization of football: a study in the globalization of the 'serious life'. *The British Journal of Sociology* [online]. 2004. Dostupné z: doi:10.1111/j.1468-4446.2004.00037.x

GOULSTONE, John. The working-class origins of modern football. *The International Journal of the History of Sport* [online]. 2007, 135-143. Dostupné z: doi:10.1080/09523360008714117

HEERE, Bob a Jeffrey D. JAMES. Sports Teams and Their Communities: Examining the Influence of External Group Identities on Team Identity. *Journal of Sport Management* [online]. 2007, **21**, 319-337. Dostupné z: doi:10.1123/jsm.21.3.319

HOLMES, Michael a David STOREY. Transferring national allegiance: cultural affinity or flag of convenience?. *Sport in Society* [online]. 2011, 253-271. Dostupné z: doi:10.1080/17430437.2011.546550

KAPLANIDOU, Kiki, Kyriaki GIBSON, Kostas KARADAKIS, Heather GIBSON, Brijesh THAPA, Sue GELDENHUYS a Willie COETZEE. Quality of Life, Event Impacts, and Mega-Event Support among South African Residents before and after the 2010 FIFA World Cup. *Journal of Travel Research* [online]. 2013, 631-645. Dostupné z: doi:10.1177/0047287513478501

KIM, Samuel Seongseop a James F. PETRICK. Residents' perceptions on impacts of the FIFA 2002 World Cup: the case of Seoul as a host city. *Tourism Management* [online]. 2005, 25-38. Dostupné z: doi:10.1016/j.tourman.2003.09.013

KOSER, Khalid. Dimensions and dynamics of irregular migration. *Population, Space and Place* [online]. 2010, 181-193. Dostupné z: doi:10.1002/psp.587

KRASNOFF, Lindsay Sarah. Devolution of Les Bleus as a symbol of a multicultural French future. *Soccer & Society* [online]. 2016, 311-319. Dostupné z: doi:10.1080/14660970.2016.1166775

KÜNZLER, Daniel a Raffaele POLI. The African footballer as visual object and figure of success: Didier Drogba and social meaning. *Soccer & Society* [online]. 2012, 207-221. Dostupné z: doi:10.1080/14660970.2012.640502

LEEDS, Michael A. a Eva MARIKOVA. International Soccer Success and National Institutions. *Journal of Sports Economics* [online]. 2009, 369-390. Dostupné z: doi:10.1177/1527002508329864

MAGEE, Jonathan a John SUGDEN. "The World at their Feet": Professional Football and International Labor Migration [online]. 2002, 421-437. Dostupné z: doi:10.1177/0193732502238257

MAGUIRE, Joseph A. 'Real politic' or 'ethically based': sport, globalization, migration and nation-state policies. *Sport in Society* [online]. 2011, 1040-1055. Dostupné z: doi:10.1080/17430437.2011.603557

MAGUIRE, Joseph a David STEAD. BORDER CROSSINGS. *International Review for the Sociology of Sport* [online]. 1998, 59-73. Dostupné z: doi:10.1177/101269098033001005

MAGUIRE, J. a Robert PEARTON. The impact of elite labour migration on the identification, selection and development of European soccer players. *Journal of Sports Sciences* [online]. 2010, 759-769. Dostupné z: doi:10.1080/02640410050120131

MURPHY, Patrick, Eric DUNNING a Joseph MAGUIRE. Football spectator violence and disorder before the First World War: A reply to RW Lewis. *The International Journal of the History of Sport* [online]. 2007, 141-162. Dostupné z: doi:10.1080/09523369808714016

MURPHY, Michael P. A. The empire strikes back: towards a Marxist critique of soccer in Sub-Saharan Africa. *Sport in Society* [online]. 2017, 1271-1280. Dostupné z: doi:10.1080/17430437.2017.1284797

NASSIS, George P. Effect of Altitude on Football Performance: Analysis of the 2010 FIFA World Cup Data. *Journal of Strength and Conditioning Research* [online]. 2013, 703-707. Dostupné z: doi:10.1519/JSC.0b013e31825d999d

NJORORAI SIMIYU, Wycliffe W. *Players of African descent representing European national football teams: a double-edged sword* [online]. 2021, 411-428. Dostupné z: doi:10.1080/14660970.2021.1906539

POLI, Raffaele. Migrations and Trade of African Football Players: Historic, Geographical and Cultural Aspects. *Africa Spectrum* [online]. 2006, 393-414. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/40175150>

POLI, Raffaele a Paul DIETSCHY. Le football africain entre immobilisme et extraversion. *Politique africaine* [online]. 2006. Dostupné z: doi:10.3917/polaf.102.0173

POLI, Raffaele. Understanding globalization through football: The new international division of labour, migratory channels and transnational trade circuits. *International Review for the Sociology of Sport* [online]. 2010, 491-506. Dostupné z: doi:10.1177/1012690210370640

RADOMAN, Mihailo. Labor Market Implications of Institutional Changes in European Football: The Bosman Ruling and Its Effect on Productivity and Career Duration of Players. *Journal of Sports Economics* [online]. 2017, 651-672. Dostupné z: doi:10.1177/1527002515594555

REILLY, Thomas. Science and football: a review of applied research in the football codes. *Journal of Sports Sciences* [online]. 2008, 693-705. Dostupné z: doi:10.1080/0264041031000102105

SIMMONS, Robert. Implications of the Bosman ruling for football transfer markets. *Economic Affairs* [online]. 1997, 13-18. Dostupné z: doi:10.1111/1468-0270.00036

SOLBERG, Harry Arne a Holger PREUSS. Major Sport Events and Long-Term Tourism Impacts. *Journal of Sport Management* [online]. 2007, 213-234. Dostupné z: doi:10.1123/jsm.21.2.213

STONE, Chris. Stadia of Sanctuary? Forced migration, flawed football consumers and refugee supporters clubs. *Sport in Society* [online]. 2022, 687-703. Dostupné z: doi:10.1080/17430437.2022.2017829

STOREY, David. National allegiance and sporting citizenship: identity choices of 'African' footballers. *Sport in Society* [online]. 2019, 129-141. Dostupné z: doi:10.1080/17430437.2018.1555228

SUGDEN, John a Alan TOMLINSON. Power and Resistance in the Governance of World Football: Theorizing FIFA's Transnational Impact. *Journal of Sport and Social Issues*[online]. 1998, 299-316. Dostupné z: doi:10.1177/019372398022003005

TAYLOR, Matthew. Global Players? Football, Migration and Globalization, c. 1930-2000. *Historical Social Research* [online]. 2006, 7-30. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/20762099>

TWUM-DANSO, Afua. Reciprocity, Respect and Responsibility: The 3Rs Underlying Parent-Child Relationships in Ghana and the Implications for Children's Rights. *The International Journal of Children's Rights* [online]. 2009, 415-432. Dostupné z: doi:10.1163/157181809X430337

VAN DER MEIJ, Nienke a Paul DARBY. Getting in the game and getting on the move: family, the intergenerational contract and internal migration into football academies in Ghana. *Sport in Society* [online]. 2017, 1580-1595. Dostupné z: doi:10.1080/17430437.2017.1284807

WALKER, Matthew, Kiki KAPLANIDOU, Heather GIBSON, Brijesh THAPA, Sue GELDENHUYS a Willie COETZEE. "Win in Africa, With Africa": Social responsibility, event image, and destination benefits. The case of the 2010 FIFA World Cup in South Africa. *Tourism Management* [online]. 2013, 80-90. Dostupné z: doi:10.1016/j.tourman.2012.03.015

WOLTER, Marco. Migrating for football: The harsh reality behind the dream. *InfoMigrants* [online]. 2019. Dostupné z: <https://www.infomigrants.net/en/post/19733/migrating-for-football-the-harsh-reality-behind-the-dream>